

KURIER KONSERWATORSKI

NR 20 2021

ISSN 1899-9913

KURIER KONSERWATORSKI

NR 20 2021

Wywóz zabytków za granicę

Tekst: Maria Pawłowska

WYDAWCA

**Narodowy
Instytut
Dziedzictwa**

ul. M. Kopernika 36/40, 00-924 Warszawa
tel. 22 826 02 39, e-mail: nid@nid.pl
www.nid.pl

REDAKTOR NACZELNA

Elżbieta Jagielska

REDAKCJA

Tomasz Błyskosz
Agata Byszewska-Łasińska
Mariusz Czuba
Anna Fortuna-Marek
Andrzej Laskowski
Iwona Liżewska

OPRACOWANIE REDAKCYJNE I KOREKTA

Dariusz Rudziński

OPRACOWANIE GRAFICZNE

Piotr Berezowski

DRUK

Drukarnia Wielkopolska Sp. z o.o.

Sfinansowano ze środków
Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego**

KURIER KONSERWATORSKI

NR 20 2021

ISSN 1899-9913

Wywóz zabytków za granicę

Wprowadzenie	5
I. Polskie ustawodawstwo dotyczące wywozu zabytków	5
1. Regulacje prawne do 2003 r.	5
2. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – nowelizacje i zmiany	8
II. Aktualny stan prawny	10
1. Regulacje dotyczące wywozu zabytków za granicę	10
2. Rodzaje pozwoleń na wywóz zabytków za granicę	11
3. Kategorie wywożonych zabytków	11
III. Postępowanie wyjaśniające	15
1. Wymogi formalne wniosku	15
2. Podmioty uprawnione do złożenia wniosku	18
3. Pełnomocnik wnioskodawcy	19
4. Opłata skarbową za wydanie pozwolenia	20
5. Oględziny	20
6. Protokół z oględzin	22
7. Opinia instytucji kultury	22
8. Dodatkowe czynności wyjaśniające	23

IV. Decyzje w sprawie wywozu zabytków za granicę	23
1. Pozwolenia na wywóz - wymogi formalne	23
2. Doręczanie pozwoleń	24
3. Jednorazowe pozwolenie na stały wywóz	24
4. Pozwolenia na czasowy wywóz zabytków	26
5. Kolejne pozwolenie na czasowy wywóz zabytku za granicę	28
6. Decyzja o cofnięciu pozwolenia czasowego	28
7. Pozwolenia na wywóz za granicę materiałów bibliotecznych i muzealiów	29
V. Pozwolenia na wywóz dóbr kultury poza teren Unii Europejskiej	30
1. Rozporządzenie Rady (WE) nr 116/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r.	31
2. Rozporządzenie Komisji (UE) nr 1081/2012 z dnia 9 listopada 2012 r. do celów rozporządzenia Rady (WE) nr 116/2009 w sprawie wywozu dóbr kultury	32
WYKAZ SKRÓTÓW	33
WYKAZ LITERATURY	34
ŹRÓDŁA PRAWA	35

Wywóz zabytków za granicę

WPROWADZENIE

Nielegalny wywóz i przywóz zabytków uznawany jest za jedną z podstawowych przyczyn zubożania i niszczenia dziedzictwa kulturowego. Pogląd ten znalazł swój wyraz w konwencji UNESCO z dnia 17 listopada 1970 r. dotyczącej środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury (art. 2 ust. 1)¹. Podkreślono w niej również, że obowiązkiem każdego państwa jest chronić dziedzictwo kulturowe znajdujące się na jego terytorium przed skierowanymi wobec niego działaniami przestępczymi, w tym nielegalnym wywozem.

Obowiązek przeciwdziałania nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę Polski, spoczywający na organach ochrony zabytków, wynika także wprost z treści art. 4 pkt 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami². Zgodnie z tym przepisem prawa do zadań służb konserwatorskich, realizowanych w ramach ochrony zabytków, należy przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę. Jednym z narzędzi wykonawczych tego obowiązku są uprawnienia przyznane ministrowi właściwemu do spraw kultury i dziedzictwa narodowego oraz wojewódzkim konserwatorom zabytków do wydawania pozwoleń na wywóz zabytków za granicę. Prowadzona w ten sposób kontrola wywozu zabytków ma na celu zapobieganie przestępczości skierowanej wobec nich i niedopuszczenie do uszczuplenia dziedzictwa narodowego o zabytki, które mają szczególną wartość kulturową. Podejmowane przez służby konserwatorskie działania kontrolne wpisują się także w realizację obowiązku wynikającego z art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., zgodnie z którym Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia

wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego i zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

ROZDZIAŁ I. POLSKIE USTAWODAWSTWO DOTYCZĄCE WYWOZU ZABYTEKÓW

1. Regulacje prawne do 2003 r.

Pierwszym aktem prawnym reglamentującym wywóz zabytków był dekret Rady Regencyjnej o opiece nad zabytkami sztuki i kultury z dnia 31 października 1918 r. (dekret z 1918 r.)³, wprowadzający generalny zakaz wywozu za granicę państwa polskiego zabytków ruchomych i ich części (art. 19) oraz zabytków zaliczanych do kategorii wykopalisk i znalezisk (art. 26). Za naruszenie tego zakazu, w art. 34 dekretu z 1918 r., przewidziano sankcje karne oraz konfiskatę przedmiotów na rzecz jednego z muzeów narodowych (za potajemny wywóz lub usiłowanie wywozu). Ponadto na mocy art. 22 dekretu z 1918 r. państwu przyznane zostało prawo wywłaszczenia zabytków ruchomych na rzecz jednego z muzeów narodowych w sytuacji zaistnienia niebezpieczeństwa zniszczenia, uszkodzenia lub wywozu za granicę zabytków ruchomych, będących własnością prywatną, a mających wybitne znaczenie narodowe. Dekret z 1918 r. był zarazem pierwszą regulacją prawną poświęconą ochronie zabytków. Ochroną objęto wówczas nie tylko wszelkie zabytki kultury i sztuki, znajdujące się w granicach Państwa Polskiego, wpisane do inwentarza zabytków sztuki i kultury (art. 1), ale również niewpisane do inwentarza wszelkie nieruchome i ruchome dzieła, świadczące o sztuce i kulturze epok ubiegłych, istniejące nie mniej, niż lat 50, w tym także wszystkie wykopaliska i znaleziska, które z natury rzeczy nie mogą być uprzednio inwentaryzowane (art. 11). W szczególnych okolicznościach dzieła ruchome o metryce poniżej 50 lat również mogły zostać uznane za zabytki,

¹ Dz.U. z 1974 r. Nr 20, poz. 106.

² T.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 710.

³ Dz.U. Nr 16, poz. 36.

jednakże na mocy decyzji Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (art. 11).

Kolejnym aktem prawnym poświęconym ochronie zabytków, w tym kwestiom dotyczącym ich wywozu za granicę, było rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami (rozporządzenie z 1928 r.)⁴. Rozporządzenie wprowadziło legalną definicję zabytku, rozumianego jako *każdy przedmiot tak nieruchomy, jak ruchomy, charakterystyczny dla pewnej epoki, posiadający wartość artystyczną, kulturalną, historyczną, archeologiczną lub paleontologiczną, stwierdzoną orzeczeniem władzy państwowej, i zasługujący wskutek tego na zachowanie* (art. 1). Szczegółowy katalog zabytków zamieszczono w art. 2 rozporządzenia z 1928 r. Objęcie zabytku ochroną prawną stwierdzano orzeczeniem władzy konserwatorskiej pierwszej instancji (wojewódzkiego konserwatora), będącym podstawą wpisania zabytku do rejestru zgodnie z rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 17 lipca 1928 r. o prowadzeniu rejestru zabytków⁵.

Na mocy rozporządzenia z 1928 r. dopuszczono wywóz zabytków za granicę na podstawie zezwoleń wydawanych przez wojewódzkiego konserwatora (art. 21). Skutkiem zrealizowania takiego zezwolenia było wykreślenie zabytku z rejestru (art. 23). Ponadto wojewódzkim konserwatorom, poza prawem do wydawania zezwoleń na wywóz, przyznano także prawo do wydawania zarządzeń zakazujących wywozu lub dotyczących przejścia zabytków w czasowy zarząd państwowy w sytuacji zagrożenia zniszczeniem, uszkodzeniem lub nielegalnym wywozem (art. 17). Zarządzenia te miały zastosowanie wyłącznie do podmiotów wymienionych w art. 13 rozporządzenia z 1928 r., tj. zarządów związków komunalnych, gmin wyznaniowych, osób prawnych kościelnych i zakonnych Kościoła katolickiego, korporacji publiczno-prawnych, stowarzyszeń posiadających osobowość prawną i ukierunkowanych na opiekę nad zabytkami. W rozporządzeniu przewidziano również sankcję karną dotyczącą nielegalnego wywozu lub usiłowania wywozu zabytku za granicę. Na mocy art. 40 rozporządzenia z 1928 r. winnemu tego przestępstwa groziła kara grzywny lub aresztu, a nawet konfiskata na rzecz jednego z muzeów lub archiwów państwowych.

⁴ Dz.U. Nr 29, poz. 265.

⁵ Dz.U. Nr 76, poz. 675.

Ustawą z dnia 25 stycznia 1933 r. o zmianie rozporządzenia z 1928 r.⁶, na mocy art. 21, wprowadzono podział zezwolenia wywozowego na stałe i czasowe. Ponadto dodano obowiązek uiszczenia opłaty stempłowej za wydanie ww. zezwoleń, liczonej procentowo od wartości danego zabytku, zadeklarowanej przez podmiot zamierzający dokonać wywozu. W razie wątpliwości co do rzetelności określonej wartości zabytku organ wydający zezwolenie miał prawo poddać ją weryfikacji na podstawie oceny dokonywanej przez jednego lub więcej rzeczoznawców, powołanych według własnego uznania. Wnioskodawca ponosił koszty przeprowadzenia przez organ tej oceny, jeżeli wartość zabytku, ustalona na podstawie opinii rzeczoznawcy, przewyższała wartość zadeklarowaną więcej niż o jedną trzecią. Zmiana art. 21 umożliwiała także pobieranie kaucji od wywoźącego zabytek na podstawie zezwolenia czasowego w wysokości odpowiadającej opłacie za wywóz zabytku na stałe, zwracanej po powrocie zabytku do kraju. Ponadto Skarb Państwa zyskał prawo do *przymusowego wykupu zabytku, zgłoszonego do wywozu na stałe, w przeciagu 3 miesięcy od daty zgłoszenia za cenę szacunkową, zadeklarowaną przez ubiegającego się o zezwolenie na wywóz* (art. 1 ust. 4). Sankcję karną wynikającą z art. 40 rozszerzono wobec winnych nieprzywiezienia zabytku w terminie ustalonym w zezwoleniu na czasowy wywóz.

Przytoczone regulacje zawarte w art. 21 oraz art. 40 rozporządzenia z 1928 r. uchylono na mocy dekretu o rejestracji i zakazie wywozu dzieł sztuki plastycznej oraz przedmiotów o wartości artystycznej, historycznej lub kulturalnej z dnia 1 marca 1946 r. (dekret z 1946 r.)⁷, który wszedł w życie 4 maja 1946 r. Dekretem wprowadzono obowiązek rejestracji i zakaz wywozu bez zezwolenia dzieł sztuki plastycznej oraz przedmiotów o wartości artystycznej, historycznej lub kulturalnej (art. 3), z wyłączeniem dzieł twórców żyjących i przedmiotów sztuki stosowanej, wytworzonych po dniu 9 maja 1945 r., a także druków pochodzących z czasu po 1800 r. (art. 4). Szczegółowy katalog ww. przedmiotów wymieniono w § 2 rozporządzenia z dnia 14 stycznia 1947 r. Ministra Kultury i Sztuki, wydanego w porozumieniu

⁶ Ustawa o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami z dnia 25 stycznia 1933 r. (Dz.U. Nr 10, poz. 62).

⁷ Dz.U. Nr 14, poz. 99.

z Ministrem Administracji Publicznej i Ministrem Ziem Odzyskanych w sprawie rejestracji dzieł sztuki plastycznej oraz przedmiotów o wartości artystycznej, historycznej lub kulturalnej⁸.

Zmianie uległa również dyspozycja kompetencyjna w zakresie organu właściwego do wydania zezwoleń na wywóz dzieł sztuki plastycznej oraz przedmiotów o wartości artystycznej, historycznej lub kulturalnej, którym zgodnie z art. 5 dekretu z 1946 r. ustanowiono Ministra Kultury i Sztuki, a w zakresie druków, archiwaliów i rękopisów – Ministra Oświaty. Natomiast w art. 7 dekretu z 1946 r. wprowadzono odpowiedzialność karną za wywóz bez zezwolenia dzieła lub przedmiotu objętego zakazem wywozu wynikającym z art. 3 dekretu z 1946 r. bądź za nieprzywiezienie zabytku do kraju po wykorzystaniu zezwolenia czasowego. Czyny te zagrożone były tą samą karą: więzienia do lat 3 i grzywny oraz orzeczenia sądu o przepadku przedmiotu. W sprawach mniejszej wagi sąd mógł zastosować nadzwyczajne złagodzenie wymiaru kary.

Kontynuacją założeń dekretu z 1946 r. było uchwalenie ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (u.o.d.k.)⁹, która wzorem poprzednich aktów prawa wprowadziła bardzo restrykcyjne przepisy dotyczące możliwości wywozu dóbr kultury za granicę. Novum stanowiło wprowadzenie definicji dobra kultury, które w rozumieniu art. 2 oznaczało *każdy przedmiot ruchomy lub nieruchomy, dawny lub współczesny, mający znaczenie dla dziedzictwa i rozwoju kulturalnego ze względu na jego wartość historyczną, naukową lub artystyczną*. Jednocześnie w dalszym ciągu operowano pojęciem zabytku w rozumieniu dobra kultury podlegającego ochronie prawnej, wynikającej z wpisu do rejestru zabytków lub inwentarza muzealnego bądź z włączenia do składu muzeów i bibliotek, a także innego dobra kultury o oczywistym charakterze zabytkowym (art. 4).

Wraz z rozporządzeniem wykonawczym z 30 czerwca 1965 r. (rozporządzenie 1965 r.)¹⁰ na mocy u.o.d.k. wprowadzono szereg istotnych zmian w przepisach wywozowych, poświęcając im osobny

rozdział (VII). W art. 41 ust. 1 u.o.d.k. sformułowano generalny zakaz wywozu dóbr kultury za granicę, dopuszczając zarazem odstępstwo od tej reguły w postaci zgody na ich wywóz na stałe, jednakże wyłącznie *w wyjątkowych przypadkach, po stwierdzeniu, że brak danego przedmiotu nie spowoduje uszczerbku dla dorobku kultury narodowej*. O dopuszczalności wywozu decydował Minister Kultury i Sztuki po zasięgnięciu opinii organów opiniodawczych do zagadnień związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego (art. 41 ust. 2 u.o.d.k.), a także specjalistów z określonych dziedzin ochrony zabytków jako rzeczoznawców uprawnionych do wydawania ocen i opinii w danym zakresie wiedzy (art. 10 ust. 1 u.o.d.k.). Konsekwencją wywozu zabytku za granicę na stałe było jego skreślenie z rejestru zabytków na podstawie art. 16 u.o.d.k.

Analogicznie do dekretu z 1946 r. przewidziano prawo czasowego wywozu dobra kultury z zastrzeżeniem jego zwrotu w określonym terminie. W miejsce dotychczasowych zezwoleń na czasowy wywóz, wydawanych przez Ministra Kultury i Sztuki lub Ministra Oświaty, wprowadzono zezwolenia na czasowy wywóz dóbr kultury za granicę, wydawane przez Bibliotekę Narodową w Warszawie – w odniesieniu do materiałów bibliotecznych, Naczelną Dyrekcję Archiwów Państwowych – w odniesieniu do materiałów archiwalnych oraz wojewódzkiego konserwatora zabytków – w odniesieniu do pozostałych dóbr kultury (art. 41 ust. 3 i 4 u.o.d.k. w zw. z § 5 pkt 2 i § 11 rozporządzenia z 1965 r.). Zezwolenie na czasowy wywóz sporządzano w dwóch egzemplarzach – jeden dla urzędu celnego, a drugi dla otrzymującego zezwolenie, na okres nie dłuższy niż 10 lat, który jedynie w uzasadnionych przypadkach mógł zostać przedłużony (§ 7 pkt 1 rozporządzenia z 1965 r.).

Od generalnego zakazu wywozu za granicę dóbr kultury wprowadzono, zgodnie z art. 42 ust. 1 u.o.d.k., wyłączenia mające zastosowanie wobec przedmiotów wymienionych w art. 5 u.o.d.k., o ile wojewódzki konserwator zabytków, Biblioteka Narodowa w Warszawie – każdy z tych organów w swoim zakresie działania – stwierdził, że nie mają one charakteru dobra kultury w rozumieniu art. 2; dzieł twórców żyjących; dzieł rzemiosła i przemysłu artystycznego wytworzonych po dniu 9 maja 1945 r.; materiałów bibliotecznych wydanych po dniu 9 maja 1945 r.; dóbr kultury przywiezionych z zagranicy przez osoby korzystające z przywilejów

⁸ Dz.U. Nr 34, poz. 155.

⁹ T.j. Dz.U. Nr 98, poz. 1150.

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z 30 czerwca 1965 r. w sprawie trybu zgłaszania wniosków oraz wydawania zaświadczeń i zezwoleń na wywóz za granicę dóbr kultury (Dz.U. Nr 31, poz. 206).

i immunitetów dyplomatycznych, jak również w celu urzędzenia wnętrz, pomieszczeń służbowych obcych przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych oraz dóbr kultury przywiezionych do kraju z zastrzeżeniem wywozu (art. 42 u.o.d.k.). Ich faktyczny wywóz mógł się jednak dokonać dopiero po uzyskaniu zaświadczenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, Biblioteki Narodowej w Warszawie lub Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych – o niepodleganiu zakazowi wywozu – wydanego na podstawie § 5 pkt. 2 rozporządzenia z 1965 r. w zw. z art. 42 ust. 2 u.o.d.k.

2. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – nowelizacje i zmiany

Obowiązujące obecnie przepisy wywozowe są konsekwencją uchwalenia ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (u.o.z.o.z.)¹¹, uchylającej u.o.d.k., a także późniejszych jej nowelizacji i zmian, mających miejsce odpowiednio w 2010¹² oraz w 2015 r.¹³ i 2017 r.¹⁴

Wejście Polski do Unii Europejskiej 1 maja 2004 r. na mocy Traktatu akcesyjnego podpisanego 16 kwietnia 2003 r. w Atenach oraz związane z nim otwarcie granic i swobodny przepływ osób oraz towarów, w tym dzieł sztuki, spowodowało konieczność dostosowania polskiego prawa do regulacji obowiązujących w państwach Wspólnoty. Koncepcja wspólnego rynku państw członkowskich wyznaczyła kierunek projektowanych przepisów, nie wykluczając przy tym, zgodnie z art. 36 Traktatu z 25 marca 1957 r. o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE)¹⁵, stosowania przez każde z państw Wspólnoty zakazów lub ograniczeń w zakresie ochrony narodowych dóbr kultury o wartości artystycznej, historycznej lub archeologicznej, pod warunkiem niesprowadzenia ich do środka arbitralnej dyskryminacji ani ukrytych ograniczeń w handlu między państwami członkowskimi. Istotne znaczenie dla kształtowania przepisów

krajowych dotyczących wywozu zabytków za granicę miała także dyrektywa Rady 93/7/EWG z dnia 15 marca 1993 r. w sprawie zwrotu dóbr kultury wyprawionych niezgodnie z prawem z terytorium państwa członkowskiego¹⁶, odnosząca się do obrotu dziełami sztuki na rynku wewnętrznym Unii Europejskiej i precyzująca regułę, która wynika z art. 36 Traktatu¹⁷.

Z dniem 17 listopada 2003 r. weszła w życie uchwalona 23 lipca 2003 r. ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (u.o.z.o.z.)¹⁸, zastępując obowiązującą od dziesięcioleci generalną zasadę zakazu wywozu zabytków za granicę na stałe ogólną regułą przyzwalającą na ich wywóz. Z zakazu uczyniono wyjątek stosowany wyłącznie w sytuacji stwierdzenia uszczerbku dla dziedzictwa narodowego. W 2003 r. wprowadzono cztery rodzaje pozwoleń: jednorazowe na stały wywóz zabytków, wydawane przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, po zasięgnięciu opinii komisji złożonej ze specjalistów w określonych dziedzinach ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 52 ust. 1) oraz pozwolenia czasowe wydawane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków: jednorazowe, wielokrotne indywidualne oraz wielokrotne ogólne (art. 53-55 u.o.z.o.z.).

Zgodnie z art. 51 ust. 1 u.o.z.o.z. zabytki mogły być wywożone za granicę na stałe, jeżeli ich wywóz nie spowodowałby uszczerbku dla dziedzictwa kulturowego. Natomiast stosownie do ust. 2 ww. przepisu prawa na czasowy wywóz zabytków za granicę pozwalano, jeżeli przemawiał za tym ich stan zachowania, a osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, w której posiadaniu znajdował się zabytek, dawała rękojmię, że nie ulegnie on zniszczeniu lub uszkodzeniu i zostanie przywieziony do kraju przed upływem terminu ważności pozwolenia.

W u.o.z.o.z. przewidziano również zwolnienia z obowiązku uzyskania pozwolenia na wywóz obiektów, których katalog zawarto w art. 59. Ich wywóz odbywał się na podstawie zaświadczenia wydawanego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Zwolnienie z obowiązku uzyskania pozwolenia nie

¹¹ T.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 282.

¹² Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 75, poz. 474).

¹³ Ustawa z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r., poz. 1330).

¹⁴ Ustawa z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (Dz.U. z 2017, poz. 1086).

¹⁵ Dz.Ur.z.UE.C 326.

¹⁶ Dz.U. WE.L 74 z 27.03.1993.

¹⁷ P. Stec, *Dyrektywa 93/7/EWG z perspektywy dwóch dekad funkcjonowania*, „Santander Art and Culture Law Review” 2015, Nr 1.

¹⁸ Dz.U. Nr 162, poz. 1568.

miało jednak zastosowania wobec zabytków wpisanych do inwentarza muzeum lub wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Kolejnym krokiem w kierunku liberalizacji przepisów wywozowych była nowelizacja u.o.z.o.z. z dnia 18 marca 2010 r. Wprowadzone wówczas zmiany należy wiązać m.in. z przystąpieniem Polski do strefy Schengen i wynikającym z niej zniesieniem z dniem 21 grudnia 2007 r. kontroli osób na granicach wewnętrznych lądowych i morskich, a z dniem 30 marca 2008 r. także na granicach powietrznych¹⁹. Zniesienie kontroli na granicach wewnętrznych Unii Europejskiej umożliwiło swobodny przepływ osób i towarów, znacząco wpływając także na skuteczność i możliwości sprawowania kontroli w stosunku do wywożonych z Polski zabytków²⁰.

Ponadto w 2010 r. rozszerzono katalog zabytków zwolnionych z wymogu uzyskania pozwolenia na wywóz (art. 59 ust. 1 u.o.z.o.z.), wprowadzając do niego m.in. zabytki przemieszczane przez terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z terytorium państwa członkowskiego Unii Europejskiej na terytorium państwa niebędącego członkiem Unii Europejskiej i objęte kategoriami A.1-A.15, wymienionymi w załączniku rozporządzenia Rady (WE) nr 116/2009, o wartości niższej od progów finansowych wymienionych w pkt. B tego załącznika.

Istotną zmianą było także otwarcie się na rynek i ekspertów związanych z obrotem dziełami sztuki poprzez zaangażowanie w proces wartościowania zabytków, przesądzający o wymogu uzyskania pozwolenia na wywóz za granicę, także inne podmioty niż organy państwowe (art. 59 ust. 3 u.o.z.o.z.). Dotychczasowe zaświadczenia wojewódzkich konserwatorów zabytków, potwierdzające zwolnienie obiektu z obowiązku uzyskania pozwolenia, zastąpiono dokumentami²¹ wydawanymi przez instytucje

kultury wyspecjalizowane w opiece nad zabytkami, rzeczoznawców ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz podmioty gospodarcze wyspecjalizowane w zakresie obrotu zabytkami na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub organy administracji publicznej. Tym samym w kontrolę legalności wywozu zabytków za granicę, opierającą się w części na ocenie wiarygodności towarzyszących tym zabytkom specjalistycznych dokumentów, w istotnym zakresie zaangażowano organy celne i funkcjonariuszy Straży Granicznej²².

Nowelizacją z 2010 r. dostosowano również przepisy krajowe do obowiązującego Polskę rozporządzenia Rady (WE) nr 116/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie wywozu dóbr kultury (rozporządzenie nr 116/2009)²³. Na wzór załącznika I do tego rozporządzenia, w art. 51 u.o.z.o.z., dodano katalog zabytków wymagających uzyskania pozwolenia, który ma zastosowanie, o ile zabytki te spełniają określone w nim kryteria wieku i/lub wartości. Jednocześnie wprowadzono bezwzględny zakaz wywozu na stałe trzech kategorii zabytków: wpisanych do rejestru zabytków; wchodzących w skład zbiorów publicznych, które stanowią własność Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego oraz innych jednostek organizacyjnych zaliczanych do sektora finansów publicznych; znajdujących się w inwentarzach muzeów lub narodowym zasobie bibliotecznym (art. 51 ust. 4 u.o.z.o.z.).

W 2010 r. odstąpiono także od wymogu poprzedzenia wydania pozwolenia na stały wywóz zabytku za granicę opinią komisji złożonej ze specjalistów w określonych dziedzinach ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a w konsekwencji zarządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 13 grudnia 2012 r.²⁴ uchylono zarządzenie powołujące ww. komisję.

Odnotowania w tym miejscu wymaga fakt, że z dniem 1 stycznia 2012 r. zmianie uległa wysokość

¹⁹ Na mocy Decyzji Rady z dnia 6 grudnia 2007 r. w sprawie pełnego stosowania przepisów dorobku Schengen w Republice Czeskiej, Republice Estońskiej, Republice Łotewskiej, Republice Litewskiej, Republice Węgierskiej, Republice Malty, Rzeczypospolitej Polskiej, Republice Słowenii i Republice Słowackiej (2007/801/WE).

²⁰ O. Jakubowski, *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego nielegalnym wywozem w dobie otwartych granic strefy Schengen*, [w:] L. Ramskjaer i. in., (red.), *Stop przestępczości przeciwko dziedzictwu. Dobre praktyki i rekomendacje*, Warszawa 2011, s. 39.

²¹ Ich wzór określono w rozporządzeniu MKiDN z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny

wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 50, poz. 256), które weszło w życie 23 marca 2011 r.

²² K. Zalaśńska, *Nowe zjawiska w zakresie kontroli wywozu zabytków za granicę – wybrane zagadnienia*, Warszawskie Seminarium Aksjologii Administracji, t. IV, 2015, s. 270.

²³ Dz.Urz.U.E.L 2009 Nr 39, rozporządzenie regulujące wywóz dóbr kultury poza terytorium Unii Europejskiej.

²⁴ Dz.Urz.MKiDzN z 2012 r., poz. 77.

opłaty skarbowej za wydanie pozwolenia na wywóz stały zabytku za granicę. Wynoszącą dotychczas 25% wartości zabytku opłatę zastąpiono opłatą w wysokości 100 zł. Uregulowanie to wprowadzono ustawą z dnia 31 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej oraz niektórych innych ustaw (art. 7)²⁵. Zmiana wysokości opłaty za uzyskanie pozwolenia na stały wywóz wpłynęła na nieznaczny wzrost liczby wydawanych pozwoleń, której spadek odnotowano po nowelizacji przepisów wywozowych w 2010 r.²⁶ Opłata za pozwolenie na wywóz czasowy zabytku za granicę w wysokości 44 zł nie została zmieniona (załącznik część III ust. 30W do ustawy z dnia 16 listopada 2006 r. o opłacie skarbowej)²⁷.

Konsekwencją ustanowienia na mocy nowelizacji u.o.z.o.z. z 10 lipca 2015 r.²⁸ nowej formy ochrony zabytków ruchomych poprzez utworzenie Listy Skarbów Dziedzictwa było dodanie do kategorii obiektów objętych zakazem wywozu na stałe, wymienionych w art. 51 ust. 4 u.o.z.o.z., zabytków ruchomych wpisanych na ww. listę. Ich wywóz dopuszczono wyłącznie na podstawie pozwolenia czasowego wydawanego przez ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego.

Ponadto w 2015 r. do przepisów u.o.z.o.z. dodano art. 56a, umożliwiający uzyskanie kolejnego pozwolenia na czasowy wywóz zabytku za granicę. Była to odpowiedź na pojawiającą się potrzebę przedłużenia okresu ważności pozwolenia czasowego w przypadku wywozu zabytku w celach wystawienniczych lub urzędzenia wewnątrz polskich placówek dyplomatycznych bez konieczności jego przywiezienia do kraju.

Na kształt przepisów wywozowych wpływ miała również ustawa z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (ustawa o restytucji)²⁹, na mocy której do art. 51 w ust. 4 u.o.z.o.z. dodano zapis wyłączający z zakazu wywozu zabytków na stałe przypadki określone w art. 26 i art. 42 ustawy o restytucji, dotyczące wywozu odbywającego się

w wykonaniu prawomocnego wyroku nakazującego zwrot zagranicznego narodowego dobra kultury, o którym mowa w art. 18 ust. 1 tej ustawy, na terytorium państwa Unii Europejskiej, albo na podstawie pozwoleń, o których mowa w art. 39 ust. 1 lub art. 43 ust. 1 tej ustawy. Ponadto dodano wówczas art. 59a, zobowiązujący podmioty gospodarcze wyspecjalizowane w zakresie obrotu zabytkami na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej do prowadzenia ksiąg ewidencyjnych zabytków przyjętych lub oferowanych do zbycia, zarówno na własną rzecz, jak i na rzecz innych osób, o wartości przekraczającej 10 000 zł. Obowiązkiem ewidencjonowania objęto także dokumenty stanowiące ocenę wskazującą czas powstania zabytku i wycenę zabytku, o których mowa w art. 59 ust. 3 pkt 1 i 2, wydawane przez podmioty gospodarcze. Celem wprowadzenia tego przepisu było wyeliminowanie nielegalnych transakcji na rynku i poprawa należytej staranności w działalności antykwariatów oraz galerii.

ROZDZIAŁ II. AKTUALNY STAN PRAWNY

1. Regulacje dotyczące wywozu zabytków za granicę

Wywóz zabytków za granicę regulują obecnie przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (u.o.z.o.z.)³⁰ oraz akty wykonawcze do tej ustawy: rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie wywozu zabytków za granicę z dnia 18 kwietnia 2011 r. (rozporządzenie wywozowe)³¹ oraz rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej³².

Ponadto system kontroli wywozu dóbr kultury obowiązujący w Polsce opiera się, poza u.o.z.o.z., na regulacjach zawartych w innych ustawach i aktach wykonawczych, pozostających w sferze kompetencji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,

²⁵ T.j. Dz.U. 2011 nr 207, poz.1230.

²⁶ K. Zalasńska, *Wywóz zabytków za granicę* [w:] K. Zalasńska, K. Zeidler, *Wykład prawa ochrony zabytków*, Warszawa–Gdańsk 2015.

²⁷ Dz.U. Nr 225, poz. 1635, z późn. zm.

²⁸ Dz.U. z 2016 r., poz. 1330.

²⁹ Dz.U. z 2017 r., poz. 1086.

³⁰ T.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 710.

³¹ Dz.U. nr 89, poz. 510.

³² Dz.U. z 2019 r., poz. 1470; zastępujące wcześniejsze rozporządzenie z 18 lutego 2011 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 50, poz. 256).

tj. przede wszystkim na ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (ustawa o muzeach)³³, ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (ustawa o bibliotekach)³⁴ oraz ustawie z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (ustawa o restytucji)³⁵.

Wspominając o regulacjach kształtujących zasady wywozu zabytków za granicę, niezbędne wydaje się zasygnalizowanie kierunków zmian przewidzianych w projekcie kolejnej nowelizacji ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw³⁶. Projekt nowelizacji u.o.z.o.z. wpisano do wykazu prac legislacyjnych Rady Ministrów pod numerem UD247, a kolejno 27 lipca 2021 r. i 15 września 2021 r. przedstawiono do konsultacji społecznych i zaopiniowania przez organy, których zakresu działania dotyczy. Do poruszonych w projekcie nowelizacji zagadnień odniesiono się pokrótce w dalszej części opracowania.

2. Rodzaje pozwoleń na wywóz zabytków za granicę

Wywóz zabytków za granicę może odbywać się na podstawie jednego z czterech przewidzianych ustawą pozwoleń: jednorazowego pozwolenia na stały wywóz zabytku (art. 52 u.o.z.o.z.), jednorazowego pozwolenia na czasowy wywóz zabytku (art. 53 ust. 1 u.o.z.o.z.), wielokrotnego pozwolenia indywidualnego na czasowy wywóz zabytku (art. 54 u.o.z.o.z.), wielokrotnego pozwolenia ogólnego na czasowy wywóz zabytku (art. 55 u.o.z.o.z.), wydawanego po zakończeniu postępowania dowodowego, zgodnie z wymogami określonymi w ustawie z dnia 14 czerwca 1960 r., Kodeksie postępowania administracyjnego (k.p.a.)³⁷, a także rozporządzeniu wywozowym. Uprawnieniem do wydawania pozwoleń na stały wywóz zabytku za granicę (art. 52 ust. 1 u.o.z.o.z.) dysponuje minister właściwy do spraw kultury i dziedzictwa narodowego, natomiast w zakresie pozwoleń

na czasowy wywóz – wojewódzki konserwator zabytków (art. 53-55 u.o.z.o.z.), z wyłączeniem pozwoleń na czasowy wywóz zabytków wpisanych na Listę Skarbów Dziedzictwa, zastrzeżonych dla ministra. Ponadto przepisy rozdziału 5. u.o.z.o.z. określają uprawnienie do wydania tzw. kolejnego pozwolenia na czasowy wywóz zabytku (art. 56a u.o.z.o.z.) oraz decyzji o cofnięciu pozwolenia na czasowy wywóz (art. 56 u.o.z.o.z.).

3. Kategorie wywożonych zabytków

Omawianie regulacji wywozowych wynikających z u.o.z.o.z. wymaga odwołania się w pierwszej kolejności do definicji zabytku, stanowiącej punkt odniesienia do formułowanych w ustawie ograniczeń w zakresie swobodnego dysponowania zabytkami. Zgodnie z art. 3 pkt 1 u.o.z.o.z. zabytek stanowi *nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową*. W obecnym porządku prawnym stwierdzenie, że zabytek jest nośnikiem wartości historycznej, artystycznej lub naukowej, nie stanowi wystarczającej podstawy do uznania, że jego wywóz podlegać winien ustawowym ograniczeniom. Zabytek musi bowiem zaliczać się do jednej z kategorii wymienionych w przepisach u.o.z.o.z., objętej wymogiem uzyskania pozwolenia na wywóz za granicę.

Brzmienie przepisów zawartych w rozdziale 5 u.o.z.o.z. pozwala wprowadzić podział wywożonych zabytków na trzy kategorie: zabytki objęte zakazem wywozu na stałe; zabytki wywożone na podstawie pozwolenia na czasowy lub stały wywóz; zabytki wywożone bez pozwolenia.

Kategorię zabytków, wobec której zastosowano największe ograniczenie w zakresie swobodnego dysponowania nimi, zakazując ich wywozu na stałe, wymieniono w art. 51 ust. 4 u.o.z.o.z. Zaliczają się do niej zabytki wpisane do rejestru zabytków oraz na Listę Skarbów Dziedzictwa, a także wchodzące w skład zbiorów publicznych, które stanowią własność Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego lub innych jednostek organizacyjnych zaliczanych do sektora finansów publicznych, i wpisane do inwentarza muzeum albo wchodzące w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

³³ T.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 902.

³⁴ T.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1479.

³⁵ T.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1591.

³⁶ Projekt nowelizacji u.o.z.o.z. wpisany do wykazu prac legislacyjnych Rady Ministrów pod numerem UD247, przedstawiono do konsultacji społecznych 27 lipca 2021 r., a 15 września 2021 r. – do zaopiniowania przez organy, których zakresu działania dotyczy.

³⁷ T.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 735.

Ograniczenie to dotyczy więc zabytków posiadających szczególną wartość dla dziedzictwa kulturowego, potwierdzoną wpisem do rejestru zabytków lub na Listę Skarbów Dziedzictwa, stanowiących – zgodnie z art. 7 u.o.z.o.z. – ustawowe formy ochrony zabytków. Równorzędną formę ochrony prawnej pełni ujęcie obiektu w narodowym zasobie bibliotecznym lub inwentarzu muzealiów.

Zakaz wywozu zabytków, określonych przepisem art. 51 ust. 4 u.o.z.o.z., należy jednak wywodzić nie tylko z posiadanej przez nie znacznej wartości, ale również z konieczności podjęcia w stosunku do nich działań restytucyjnych w sytuacji ich wyprowadzenia z naruszeniem prawa z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w rozumieniu art. 2 pkt 3 ustawy o restytucji.

Na marginesie zaznaczyć należy, że projekt nowelizacji u.o.z.o.z. przewiduje zniesienie Listy Skarbów Dziedzictwa, z uwagi na brak stosowania w dotychczasowej praktyce tej formy ochrony zabytków ruchomych. W konsekwencji uchyleniu podlegać będzie restrykcja dotycząca zakazu wywozu zabytków z tej listy oraz wszystkie kolejne przepisy regulujące wywóz zabytków wpisanych na Listę Skarbów Dziedzictwa.

Choć wymienione w art. 51 ust. 4 u.o.z.o.z. zabytki nie mogą opuścić Polski na stałe, ustawodawca nie wykluczył możliwości ich wywozu czasowego, np. w celach wystawienniczych, o ile stan zachowania pozwala na ich przemieszczanie, a posiadacz daje rękojmię o zachowaniu ich w należyłym stanie i przywiezieniu do kraju przed upływem terminu ważności pozwolenia.

W art. 51 ust. 1 u.o.z.o.z. ustawodawca wprowadził enumeratywny katalog zabytków, składający się z 15 kategorii³⁸ obiektów, które mogą być wywożone czasowo lub na stałe, pod określonymi jednakże warunkami. Do większości z kategorii zastosowano dwa kryteria – ceny oraz wieku – które muszą być spełnione łącznie, by można było uznać, że obiekt spełnia wymogi wskazane w ww. przepisie prawa, świadczące o konieczności uzyskania pozwolenia na jego wywóz. Zasada ta nie odnosi się do kategorii wymienionych w pkt. 1 i 2, wobec których zastosowano wyłącznie kryterium wieku (zabytki archeologiczne oraz elementy stanowiące integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego) oraz kategorii w pkt. 12

³⁸ W niezmiennym stanie od nowelizacji ustawy z 2010 r.

i 13, wobec których zastosowano jedynie kryterium wartości (kolekcje i przedmioty z kolekcji zoologicznych, botanicznych, mineralnych lub anatomicznych oraz kolekcje o znaczeniu historycznym, paleontologicznym, etnograficznym lub numizmatycznym). Obowiązek uzyskania pozwolenia determinuje więc ocena w zakresie wieku i wartości zabytku.

Z oczywistych względów na katalog obiektów wymagających uzyskania pozwolenia na wywóz składają się przede wszystkim poszczególne kategorie zabytków ruchomych. Jednakże ustawodawca pośród kategorii zabytków objętych kontrolą wywozową wyróżnił dodatkowo części składowe bądź przynależności zabytków nieruchomości, formułując w art. 51 ust. 1 pkt 2 u.o.z.o.z. obowiązek uzyskania pozwolenia na wywóz m.in. elementów stanowiących integralną część zabytków architektury³⁹.

Osobnego komentarza wymaga również pierwsza z kategorii zabytków wymienionych w art. 51 ust. 1 u.o.z.o.z., tj. zabytki archeologiczne, które mają więcej niż 100 lat i wchodzi w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych bądź przypadkowych odkryć. Przy ocenie dopuszczalności wywozu tych zabytków na stałe należy mieć na uwadze treść art. 35 ust. 1 i 2 u.o.z.o.z., zgodnie z którym przedmioty będące zabytkami archeologicznymi odkrytymi, przypadkowo znalezionymi albo pozyskanymi w wyniku badań archeologicznych lub pozyskanymi w wyniku poszukiwań, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 12 u.o.z.o.z., stanowią własność Skarbu Państwa, niezależnie od przypisywanego im wieku. W stosunku do zabytków archeologicznych przekazanych na podstawie decyzji wojewódzkiego konserwatora zabytków w depozyt muzeum lub innej jednostce organizacyjnej zastosowanie będzie miał więc zakaz wynikający z art. 51 ust. 4 pkt 3 u.o.z.o.z. i odnoszący się do zabytków, które wchodzi w skład zbiorów publicznych stanowiących własność Skarbu Państwa. Zakaz będzie dotyczył również zabytków archeologicznych datowanych na mniej niż 100 lat⁴⁰. Z zakazu tego będą wyłączone natomiast zbiory muzeów niepublicznych, zobowiązanych jednak dołączyc do wniosku o wydanie pozwolenia na stały wywóz za granicę zabytku archeologicznego zgody

³⁹ K. Zalasńska, *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 196.

⁴⁰ Tamże, s. 197.

KATEGORIA ZABYTKÓW	KRYTERIUM WIEKU	KRYTERIUM WARTOŚCI
zabytki archeologiczne wchodzące w skład zbiorów archeologicznych lub pozyskane w wyniku badań archeologicznych bądź przypadkowych odkryć	>100 lat	–
elementy stanowiące integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego	>100 lat	–
dzieła malarstwa nieobjęte kategoriami wskazanymi w pkt. 4 i 5 u.o.z.o.z., wykonane dowolną techniką i na dowolnym materiale	>50 lat	>40 000 zł
akwarele, gwasze i pastele, wykonane na dowolnym materiale	>50 lat	>16 000 zł
mozaiki nieobjęte kategoriami wskazanymi w pkt. 1 i 2 oraz rysunki wykonane dowolną techniką i na dowolnym materiale	>50 lat	>12 000 zł
oryginalne dzieła grafiki i matryce do ich wykonania oraz oryginalne plakaty	>50 lat	>16 000 zł
oryginalne rzeźby, posągi lub ich kopie wykonane tą samą techniką co oryginał, nieobjęte kategorią wskazaną w pkt. 1	>50 lat	>20 000 zł
pojedyncze fotografie, filmy oraz ich negatywy	>50 lat	>6000 zł
rękopisy – pojedyncze lub znajdujące się w zbiorach	>50 lat	>4000 zł
książki – pojedyncze lub znajdujące się w zbiorach	>100 lat	>6000 zł
pojedyncze mapy drukowane i partytury	>150 lat	>6000 zł
kolekcje i przedmioty z kolekcji zoologicznych, botanicznych, mineralnych lub anatomicznych	–	>16 000 zł
kolekcje o znaczeniu historycznym, paleontologicznym, etnograficznym lub numizmatycznym	–	>16 000 zł
środki transportu	>50 lat	>32 000 zł
zabytki innych kategorii niewymienionych w pkt. 1-14	>50 lat	>16 000 zł

Tabela nr 1. Kategorie zabytków wymagające uzyskania pozwolenia na wywóz (art. 51 ust. 1 u.o.z.o.z.)

wojewódzkiego konserwatora zabytków jako organu, który reprezentuje właściciela zabytku, tj. Skarb Państwa. Natomiast zabytki archeologiczne przekazane na podstawie decyzji wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 35. ust. 6 u.o.z.o.z.) na własność muzeum objęte będą zakazem z art. 51 ust. 4 pkt 4, dotyczącym zabytków wpisanych do inwentarza muzealnego. Podkreślenia jednocześnie wymaga, że prowadzenie inwentarza muzealiów stanowi obowiązek wszystkich muzeów w rozumieniu art. 5 ust. 1 ustawy z 21 listopada 1993 r. o muzeach⁴¹.

Odrębny katalog zabytków, wymieniony w art. 59 u.o.z.o.z., stanowią obiekty zwolnione z wymogu uzyskania pozwolenia na stały lub czasowy wywóz za granicę. Zaliczają się do niego:

- zabytki nieobjęte kategoriami wskazanymi w art. 51 ust. 1 u.o.z.o.z.;
- zabytki przywiezione z terytorium państwa niebędącego członkiem Unii Europejskiej, które są objęte procedurą odprawy czasowej lub procedurą

uszlachetniania czynnego w rozumieniu przepisów prawa celnego;

- zabytki przywiezione z terytorium państwa niebędącego członkiem Unii Europejskiej, które były objęte procedurą dopuszczenia do obrotu ze zwolnieniem od należności celnych przywozowych, jeżeli wywóz tych zabytków następuje przed upływem 5 lat od dnia dopuszczenia do obrotu;
- zabytki przywiezione z terytorium państwa członkowskiego Unii Europejskiej na okres nie dłuższy niż 3 lata, jeżeli wywozu tych zabytków dokonuje się na terytorium państwa członkowskiego Unii Europejskiej;
- zabytki przywiezione z zagranicy przez osoby korzystające z przywilejów lub immunitetów dyplomatycznych, w tym przywiezione w celu urzędzenia wewnątrz przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych;
- dzieła twórców żyjących;
- zabytki przemieszczane przez terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z terytorium państwa członkowskiego Unii Europejskiej na terytorium

⁴¹ T.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 902.

państwa niebędącego członkiem Unii Europejskiej i objęte kategoriami A.1-A.15, wymienionymi w załączniku I do rozporządzenia Rady (EWG) nr 116/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie wywozu dóbr kultury (Dz.Urz.U.E.L 39 z 10.02.2009, s. 1), jeżeli ich wartość jest niższa od progów finansowych wymienionych w pkt. B tego załącznika;

- zabytki, które posiadają potwierdzenie wwozu wystawione przez organ celny lub Straż Graniczną, zgodnie z art. 59 ust. 3 pkt 4.

Ustawowe zwolnienie ww. zabytków z wymogu uzyskania pozwolenia na wywóz nie wyklucza jednak możliwości poddania kontroli legalności ich wywozu, dokonywanej na granicy przez organ Straży Granicznej lub organ celny. W sytuacji gdy cechy zabytku wskazują, że jego wywóz wymaga pozwolenia, służby te mogą w toku czynności kontrolnych zażądać od osoby dokonującej wywozu zabytku okazania dokumentu potwierdzającego fakt, że może on przekroczyć granicę bez pozwolenia.

Dokumentami potwierdzającymi legalność wywozu zabytku bez pozwolenia, zgodnie z art. 59 ust. 3, mogą być:

- ocena wskazująca czas powstania zabytku, wykonana przez instytucję kultury wyspecjalizowaną w opiece nad zabytkami, rzeczoznawcę ministra właściwego ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, podmiot gospodarczy wyspecjalizowany w zakresie obrotu zabytkami na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub organ administracji publicznej;
- wycena zabytku wykonana przez instytucję kultury wyspecjalizowaną w opiece nad zabytkami, rzeczoznawcę ministra właściwego ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego lub podmiot gospodarczy wyspecjalizowany w zakresie obrotu zabytkami na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- faktura zawierająca dane pozwalające na identyfikację przedmiotu, wystawiona przez podmiot gospodarczy wyspecjalizowany w zakresie obrotu zabytkami na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- potwierdzenie wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, zawierające fotografię zabytku, wystawione w przejściach granicznych przez organ celny, a w przypadku jego braku przez organ Straży Granicznej. Potwierdzenie jest wystawiane jedynie wtedy, gdy z załączonych

dokumentów umożliwiających jednoznaczną identyfikację zabytku oraz jego wiek i wartość wynika, że należy on do kategorii zabytków, o których mowa w art. 51 ust. 1 u.o.z.o.z.;

- ubezpieczenie przewozu zabytku z zagranicy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- pozwolenie na wywóz zabytku z terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej.

Wzór dokumentów, o których mowa w ust. 3 pkt. 1, 2 i 4, określono w rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Dokumenty te, zgodnie z art. 59 ust. 4, podlegają ocenie organów państwowych, Straży Granicznej lub organu celnego, pod kątem ich wiarygodności, tj. zarówno w zakresie ich autentyczności, jak też rzetelności zawartych w nich danych i informacji pozwalających na jednoznaczną identyfikację obiektu. Prowadzenie kontroli w tym zakresie ma szczególnie istotne znaczenie z uwagi na fakt, że wyceny obiektu oraz oceny jego wartości mogą dokonywać także podmioty gospodarcze, czynnie zaangażowane w obrót dobrami kultury, ściśle związany ze swobodnym ich przepływem przez granicę.

Straż Graniczna lub organ celny mogą również weryfikować uprawnienie danego podmiotu do wykonania dokumentów wymienionych w art. 59 ust. 3 pkt. 1 i 2 u.o.z.o.z. (wycena oraz ocena wskazująca czas powstania zabytku) na podstawie rejestru instytucji kultury, statutów tych instytucji, Rejestru Państwowych Muzeów, Krajowego Rejestru Sądowego, ewidencji działalności gospodarczej, listy rzeczoznawców Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Instytucją kultury, uprawnioną do wykonania oceny wskazującej czas powstania zabytku lub jego wyceny, jest instytucja kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (art. 3 pkt 5 u.o.z.o.z.)⁴², której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami. Jak wynika z zapisów ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, instytucjami kultury są jednostki organizacyjne, dla których organizatorami są

⁴² Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 194).

ministrowie, kierownicy urzędów centralnych oraz jednostki samorządu terytorialnego (art. 8 i 9). Do instytucji tych zaliczyć więc należy zarówno podmioty państwowe, jak i samorządowe, np. muzea, Narodowy Instytut Dziedzictwa oraz Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów. Podmiotami gospodarczymi wyspecjalizowanymi w zakresie obrotu zabytkami na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej są domy aukcyjne, galerie sztuki, antykwariaty i osoby fizyczne handlujące dziełami sztuki w ramach prowadzonej działalności gospodarczej.

Przypomnieć należy, że art. 59 ust. 3 w obecnym brzmieniu wprowadzono nowelizacją u.o.z.o.z. z 5 czerwca 2010 r.⁴³, zastępując ówczesnie obowiązujące zaświadczenia wojewódzkiego konserwatora zabytków o niepodleganiu przez dany zabytek wymogowi uzyskania pozwolenia na wywóz za granicę. Stanowiło to znaczną zmianę, w zakresie nie tylko formy i rodzaju dokumentów potwierdzających legalność wywozu, ale przede wszystkim upoważnionych do ich wydawania podmiotów.

Jednocześnie wskazać należy, że w projekcie zmiany u.o.z.o.z., w art. 59 ust. 3, spośród podmiotów uprawnionych do sporządzenia oceny wskazującej czas powstania zabytku wyłączono organy administracji publicznej. Zmianę uzasadniono nieprecyzyjnością przedmiotowego sformułowania, utrudniającą wskazanie konkretnego podmiotu uprawnionego do wystawiania dokumentu używanego w obrocie międzynarodowym.

ROZDZIAŁ III. POSTĘPOWANIE WYJAŚNIAJĄCE

Kwalifikacja pozwoleń na wywóz zabytków za granicę do kategorii decyzji administracyjnych determinuje obowiązek przeprowadzenia postępowania regulowanego przepisami k.p.a.⁴⁴ Poza u.o.z.o.z. procedurę przebiegu postępowania wywozowego precyzuje także rozporządzenie wywozowe⁴⁵.

1. Wymogi formalne wniosku

Tryb składania wniosku oraz wymagania formalne i dokumenty, jakie należy do niego załączyć, określono w § 2-6 rozporządzenia wywozowego. Wniosek

o pozwolenie na wywóz stały, jak i wnioski o pozwolenia na wywóz czasowy zabytku za granicę, składa się do wojewódzkiego konserwatora zabytku. Właściwość miejscowa dla złożenia wniosku określana jest według miejsca położenia zabytku.

Wymienione w rozporządzeniu elementy składowe wniosku są obligatoryjne. Brak któregośkolwiek z nich stanowi brak formalny w rozumieniu art. 64 k.p.a. i zobowiązuje organ do wezwania wnioskodawcy do usunięcia tych braków w terminie nie krótszym niż 7 dni, wraz z pouczeniem, że ich nieusunięcie skutkuje pozostawieniem wniosku bez rozpoznania. W przypadku nieuzupełnienia braków w wyznaczonym terminie wniosek pozostawia się bez rozpatrzenia i zawiadamia o tym fakcie wnioskodawcę.

Projekt zmiany u.o.z.o.z.⁴⁶, w zakresie art. 61 stanowiącego delegację ustawową do rozporządzenia wywozowego, zwiastuje rozszerzenie zakresu spraw regulowanych rozporządzeniem o dodanie wzorów wniosków do funkcjonujących obecnie wzorów pozwoleń. W uzasadnieniu⁴⁷ do projektu nowelizacji wskazano, że standaryzacja wniosków o wydanie pozwolenia na wywóz zabytku ma na celu przyspieszenie procesu uzyskiwania pozwoleń wywozowych. Zgodnie z założeniem ustawodawcy ujęcie we wniosku wszystkich wymaganych danych dla określonego pozwolenia oraz wskazanie dokumentów, które należy do niego dołączyć, ma ograniczyć liczbę wezwań do uzupełnienia braków, a tym samym przyspieszyć realizację procedury wywozowej.

Wniosek o wydanie jednorazowego pozwolenia na stały wywóz zabytku za granicę powinien zawierać:

- imię, nazwisko, miejsce zamieszkania i adres wnioskodawcy albo nazwę, siedzibę i adres jednostki organizacyjnej, będącej wnioskodawcą;
- określenie zabytku wraz z opisem umożliwiającym jego identyfikację;
- uzasadnienie wniosku.

Wnioskodawca zobowiązany jest ponadto załączyć do wniosku:

- dwie kolorowe fotografie zabytku, o formacie nie mniejszym niż 9 × 13 cm, dokumentujące dwa różne

⁴³ Dz.U. 2010 Nr 75, poz. 474 zm.

⁴⁴ T.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 735.

⁴⁵ Dz.U. Nr 89, poz. 510.

⁴⁶ <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12349463/12806103/12806104/dokument520846.pdf>.

⁴⁷ Tamże.

ujęcia zabytku i pozwalające na jego precyzyjną identyfikację;

- oświadczenie właściciela zabytku, że zgłoszony zabytek jest jego własnością, jest wolny od obciążeń prawa i nie podlega zajęciu w trybie przepisów o egzekucji sądowej lub o postępowaniu egzekucyjnym w administracji;
- oświadczenie wnioskodawcy, że zabytek nie jest wpisany do rejestru zabytków, nie wchodzi w skład zbiorów publicznych, które stanowią własność Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego oraz innych jednostek organizacyjnych zaliczanych do sektora finansów publicznych, a także, że nie znajduje się w inwentarzu muzeum lub narodowym zasobie bibliotecznym;
- zgodę właściciela zabytku na wywóz przez wnioskodawcę zabytku za granicę, w przypadku gdy wnioskodawca nie jest właścicielem zabytku.

Poza oświadczeniem wnioskodawcy, że zabytek nie zalicza się do jednej z kategorii obiektów wymienionych w art. 51 ust. 4 u.o.z.o.z., zarezerwowanym wyłącznie dla wniosków o pozwolenie na stały wywóz za granicę, analogiczne wymagania wprowadzone zostały do wniosków o wydanie jednorazowego i wielokrotnego pozwolenia indywidualnego na czasowy wywóz.

Wniosek o wydanie pozwolenia czasowego

Część danych, które należy zamieścić w tym wniosku, jest tożsama dla wszystkich wniosków o wydanie pozwoleń czasowych. Bez względu na to jakiego pozwolenia dotyczy wnioski, musi zawierać dane osobowo-adresowe wnioskodawcy oraz uzasadnienie, a także wskazanie okresu, na jaki pozwolenie ma być wydane. Pozostałe elementy wniosków warunkowane są specyfiką wydawanych pozwoleń i podmiotów, które mogą się o nie ubiegać.

Wniosek o wydanie jednorazowego i wielokrotnego indywidualnego pozwolenia na czasowy wywóz zabytku za granicę zawiera:

- imię, nazwisko, miejsce zamieszkania i adres wnioskodawcy albo nazwę, siedzibę i adres jednostki organizacyjnej będącej wnioskodawcą;
- określenie zabytku wraz z opisem umożliwiającym jego identyfikację;
- wskazanie okresu, na jaki pozwolenie ma być wydane;
- uzasadnienie wniosku.

Dodatkowo we wniosku o wydanie jednorazowego pozwolenia na czasowy wywóz wskazuje się:

- kraj, do którego zabytek ma być wywieziony;
- planowaną datę przywozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Ustawodawca sformułował jednakowe wymagania w zakresie dokumentów, które należy dołączyć do wniosku o wydanie obu ww. pozwoleń:

- dwie kolorowe fotografie zabytku, o formacie nie mniejszym niż 9 × 13 cm, dokumentujące dwa różne ujęcia zabytku i pozwalające na jego precyzyjną identyfikację;
- oświadczenie właściciela zabytku, że zgłoszony zabytek jest jego własnością, jest wolny od obciążeń prawa i nie podlega zajęciu w trybie przepisów o egzekucji sądowej lub o postępowaniu egzekucyjnym w administracji;
- zgodę właściciela zabytku na wywóz przez wnioskodawcę zabytku za granicę, w przypadku gdy wnioskodawca nie jest właścicielem zabytku.

W przypadku wniosku o wydanie wielokrotnego pozwolenia ogólnego na czasowy wywóz nie wymaga się dołączenia dodatkowych informacji na temat wywożonych zabytków. Natomiast sam wniosek musi zawierać:

- nazwę, siedzibę i adres muzeum lub innej instytucji kultury będącej wnioskodawcą;
- wypis z rejestru instytucji kultury;
- okres, na jaki pozwolenie ma być wydane;
- wskazanie przynajmniej dwóch osób uprawnionych do podpisu wykazu wywożonych zabytków dołączanego do pozwolenia;
- uzasadnienie wniosku.

Podmioty ubiegające się o wydanie wielokrotnego pozwolenia ogólnego na czasowy wywóz zabytku za granicę zwolnione są z wymogu załączenia do wniosku oświadczenia właściciela zabytku potwierdzającego, że zgłoszony zabytek jest jego własnością, jest wolny od obciążeń prawa i nie podlega zajęciu w trybie przepisów o egzekucji sądowej lub o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (§ 6 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia wywozowego) oraz zgody właściciela na wywóz zabytku (§ 6 ust. 2 rozporządzenia wywozowego). Wnioskodawca zwolniony jest również na etapie składania wniosku z określenia wywożonych obiektów. Do ich precyzyjnego wskazania dochodzi dopiero w momencie ich faktycznego wywozu, poprzez dołączenie do pozwolenia wykazu zawierającego określenie i opis wywożonych zabytków oraz ich numery z ksiąg inwentarzowych, sporządzanego przez wskazane w pozwoleniu dwie osoby do tego

POZWOLENIE NA CZASOWY WYWÓZ ZABYTKU			
WNIOSKODAWCA	JEDNORAZOWE	WIELOKROTNE INDYWIDUALNE	WIELOKROTNE OGÓLNE
	osoba fizyczna	osoba fizyczna	muzeum
	jednostka organizacyjna	jednostka organizacyjna	inna instytucja kultury
WNIOSEK			
ZAWARTOŚĆ WNIOSKU	imię i nazwisko / nazwa wnioskodawcy	imię i nazwisko / nazwa wnioskodawcy	nazwa wnioskodawcy
	adres wnioskodawcy	adres wnioskodawcy	adres wnioskodawcy
	określenie zabytku oraz opis identyfikacyjny	określenie zabytku oraz opis identyfikacyjny	
	okres ważności pozwolenia	okres ważności pozwolenia	okres ważności pozwolenia
	uzasadnienie wniosku	uzasadnienie wniosku	uzasadnienie wniosku
	kraj wywozu		
	planowana data przywozu zabytku do Polski		
			wypis z rejestru instytucji kultury
ZAŁĄCZNIKI WNIOSKU			dane min. dwóch osób uprawnionych do podpisu wykazu wywożonych zabytków
	dwie kolorowe fotografie zabytku (min. 9 × 13 cm)	dwie kolorowe fotografie zabytku (min. 9 × 13 cm)	
	oświadczenie właściciela zabytku: – zgłoszony zabytek jest jego własnością – jest wolny od obciążeń prawa – nie podlega zajęciu w trybie przepisów o egzekucji sądowej lub o post. egzekucyjnym w administracji	oświadczenie właściciela zabytku: – zgłoszony zabytek jest jego własnością – jest wolny od obciążeń prawa – nie podlega zajęciu w trybie przepisów o egzekucji sądowej lub o post. egzekucyjnym w administracji	
	zgoda właściciela zabytku na jego wywóz przez wnioskodawcę	zgoda właściciela zabytku na jego wywóz przez wnioskodawcę	
CEL WYWOZU	użytkowy	użytkowy	
	wystawienniczy	wystawienniczy	wystawienniczy
	przeprowadzenie prac konserwatorskich		

Tabela nr 2. Elementy wniosków o wydanie pozwolenia na czasowy wywóz zabytku za granicę

uprawnione. Wykaz powinien być opatrzone pieczęcią instytucji i podpisami osób uprawnionych na każdej ze stron. Obowiązek ten wynika z rozporządzenia wywozowego, gdzie w załączniku nr 4 określono wzór ww. pozwolenia, uwzględniającego opisany wymóg.

Cel wywozu

Rozporządzenie wywozowe nie nakłada na wnioskodawcę obowiązku wskazania we wniosku o wydanie pozwolenia czasowego celu, w jakim zabytek jest wywożony. Ustawodawca wprowadził jednak

ograniczenie w tym zakresie, jednoznacznie określając (art. 53 ust. 1, art. 54 ust. 1, art. 55 ust. 1 u.o.z.o.z.) dopuszczalne przeznaczenie zabytku za granicą. Na podstawie jednorazowego pozwolenia czasowego zabytki mogą być wywożone w celach użytkowych lub wystawienniczych albo dla przeprowadzenia prac konserwatorskich. Pozwolenie wielokrotne indywidualne uprawnia natomiast do wywożenia zabytków w celach użytkowych lub wystawienniczych, a pozwolenie wielokrotne ogólne wyłącznie w celach wystawienniczych.

Wymieniony przez ustawodawcę swoisty katalog celów czasowego wywozu zabytków uznać należy za zamknięty i niepodlegający rozszerzeniom. Obligatoryjnym elementem wniosku powinno więc być jednak określenie w nim celu, w jakim wywożony jest zabytek. Uznać go bowiem należy za niezależną od warunków określonych w art. 51 ust. 2 u.o.z.o.z. przesłankę podlegającą badaniu organu, który wydaje pozwolenie na czasowy wywóz i mającą istotny wpływ na rozstrzygnięcie w sprawie.

2. Podmioty uprawnione do złożenia wniosku

Postępowanie w sprawie wydania pozwolenia na wywóz zabytku za granicę prowadzone jest wyłącznie na wniosek uprawnionych podmiotów. Zgodnie z art. 52 ust. 2, art. 53 ust. 1 i art. 54 ust. 1 u.o.z.o.z. z wnioskiem o wydanie jednorazowego pozwolenia na stały wywóz oraz jednorazowego i wielokrotnego pozwolenia indywidualnego na czasowy wywóz może wystąpić osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, w której posiadaniu znajduje się zabytek. Jeśli natomiast żądanie pochodzi od podmiotu nieposiadającego tytułu prawnego do zabytku, zobowiązany jest on dołączyć do wniosku **zgodę właściciela zabytku** na jego wywóz za granicę (§ 6 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia wywozowego). W takiej sytuacji za strony postępowania wywozowego uznać należy zarówno wnioskodawcę, jak i właściciela zabytku będącego przedmiotem postępowania.

Pozwolenie ogólne na wielokrotny czasowy wywóz zabytków za granicę (art. 55 ust. 1 u.o.z.o.z.) wydawane jest wyłącznie w celach wystawienniczych dla zawężonego kręgu podmiotów, tj. muzeum lub innej instytucji kultury, które w związku z prowadzoną działalnością zamierzają wielokrotnie wywozić swoje zbiory, w całości lub w części.

Uprawnienie do występowania z ww. wnioskiem dotyczy muzeów w rozumieniu art. 5 ust. 1 ustawy

o muzeach, tj. muzeów państwowych, samorządowych oraz muzeów niepublicznych, tworzonych przez osoby fizyczne, osoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, a także instytucje kultury, którymi zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej⁴⁸ są państwowe lub samorządowe osoby prawne, dla których działalność kulturalna stanowi podstawowy cel statutowy (niestanowiący jednocześnie działalności gospodarczej) i prowadzona jest w szczególności w formie: muzeów, biur wystaw artystycznych, galerii i centrów sztuki, bibliotek, domów i ośrodków kultury, świetlic i klubów.

Przyjąć również należy, że w rozumieniu art. 55 ust. 1 u.o.z.o.z. zbiory muzeum lub innej instytucji kultury stanowią zarówno muzealia wpisane do inwentarza muzealiów, jak też obiekty inwentaryzowane na zasadach ogólnych⁴⁹, niebędące własnością muzeum, przekazane w depozyt.

W sytuacji gdy wniosek pochodzi od jednostki organizacyjnej lub muzeum, czy innej instytucji kultury, organ w toku badania legitymacji prawnej wnioskodawcy winien ustalić, czy osoba fizyczna, która podpisała wniosek i załączone do niego dokumenty, ma prawo do reprezentowania tego podmiotu, wynikające np. z zapisów w Krajowym Rejestrze Sądowym lub statutów regulujących zadania, sposób działania i strukturę organizacyjną tych podmiotów, czy z oddzielnych upoważnień.

Zgoda właściciela zabytku archeologicznego na czasowy wywóz

Osobnego komentarza wymaga ocena skuteczności złożenia wniosku o wydanie jednorazowego lub wielokrotnego indywidualnego pozwolenia na czasowy wywóz za granicę zabytku archeologicznego, przekazanego decyzją wojewódzkiego konserwatora zabytków w depozyt muzeum lub innej jednostce organizacyjnej, za jej zgodą (art. 35 ust. 3 u.o.z.o.z.). Niewątpliwie podmiot niebędący właścicielem zabytku, a posiadający go jedynie w depozycie, zgodnie z brzemieniem przepisów u.o.z.o.z. uprawniony jest do wystąpienia z takim wnioskiem. Jednakże o skuteczności wniosku będzie przesądzało załączenie zgody właściciela zabytku na jego wywóz (§ 6

⁴⁸ T.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 194.

⁴⁹ K. Zalańska, *Ustawa o ochronie...*, op. cit., s. 207.

ust. 2 rozporządzenia wywozowego). W przypadku wywozu zabytku archeologicznego zgody tej udzielić winien właściwy organ administracji publicznej uprawniony do reprezentowania Skarbu Państwa w zakresie zarządzania mieniem państwowym. Zgodnie bowiem z art. 35 ust. 1 u.o.z.o.z. właścicielem zabytków archeologicznych odkrytych, przypadkowo znalezionych albo pozyskanych w wyniku badań archeologicznych, jest Skarb Państwa. Stosownie zaś do treści art. 6 ustawy z dnia 16 grudnia 2016 r., o zasadach zarządzania mieniem państwowym⁵⁰, organy administracji publicznej oraz inne organy lub podmioty uprawnione na podstawie przepisów odrębnych do reprezentowania Skarbu Państwa reprezentują Skarb Państwa zgodnie z ich właściwością i w zakresie określonym w przepisach odrębnych. Ponadto z ust. 4 ww. przepisu prawa wynika, że w sprawach odpowiedzialności Skarbu Państwa za wykonywanie władzy publicznej jest on reprezentowany przez organ władzy publicznej, z którego działalnością wiąże się dochodzone roszczenie. W opisanej sytuacji organem administracji publicznej uprawnionym do reprezentowania Skarbu Państwa w zakresie zarządzania zabytkami archeologicznymi jest wojewódzki konserwator zabytków, z uwagi na przypisane mu ustawowe kompetencje. Bezspornym pozostaje fakt, że przedmiot postępowań w sprawie wydawania pozwoleń na czasowy wywóz za granicę zabytków archeologicznych odkrytych, przypadkowo znalezionych lub pozyskanych w wyniku badań archeologicznych, a także wydawania decyzji przekazujących te zabytki w depozyt lub na własność, wiąże się ściśle z działalnością i kompetencjami wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydającego rozstrzygnięcia w tych sprawach.

3. Pełnomocnik wnioskodawcy

Zgodnie z art. 32 k.p.a. strona postępowania administracyjnego może wyznaczyć pełnomocnika do reprezentowania jej przed organem na każdym etapie postępowania, chyba że charakter czynności wymaga jej osobistego działania. Pełnomocnikiem strony może być osoba fizyczna posiadająca zdolność do czynności prawnych (art. 33 § 1 k.p.a.). Pełnomocnictwo zaś powinno być udzielone na piśmie, w formie dokumentu elektronicznego lub zgłoszone do protokołu. Podkreślenia wymaga, że pełnomocnikiem

może być wyłącznie osoba fizyczna, wskazana z imienia i nazwiska. Nieskuteczne jest zatem udzielenie pełnomocnictwa podmiotowi gospodarczemu, np. domowi aukcyjnemu.

Zgodnie z ustawą z 16 listopada 2006 r. o opłacie skarbowej⁵¹ udzielenie pełnomocnictwa do reprezentowania w sprawie wydania pozwolenia na wywóz zabytku za granicę niesie ze sobą **konieczność dokonania opłaty skarbowej** z jego tytułu. Obowiązek wniesienia opłaty za pełnomocnictwo powstaje z chwilą złożenia dokumentu stwierdzającego jego udzielenie. W sprawach, w których strona działa przez pełnomocnika, od dokumentu stwierdzającego udzielenie pełnomocnictwa lub prokury pobiera się opłatę skarbową w wysokości 17 zł. Nieuiszczenie opłaty za pełnomocnictwo stanowi wykroczenie skarbowe, które może być karane nawet do wysokości dwudziestokrotności pensji minimalnej.

Organem podatkowym właściwym miejscowo w sprawach opłaty skarbowej od dokonania czynności urzędowej, wydania zaświadczenia oraz zezwolenia (pozwolenia, koncesji) jest organ podatkowy właściwy ze względu na siedzibę organu lub podmiotu, który dokonał czynności urzędowej albo wydał zaświadczenie lub zezwolenie (pozwolenie).

Oświadczenie właściciela zabytku

Jak wskazano powyżej, zgodnie z art. 32 k.p.a. wnioskodawca może być skutecznie reprezentowany przez pełnomocnika w czynności złożenia w jego imieniu wniosku o wydanie pozwolenia na wywóz zabytku za granicę. Wniosek stanowi bowiem wyraz oświadczenia woli zainteresowanego podmiotu, nakierowany na wywołanie określonych skutków prawnych, zaś instytucja pełnomocnictwa jest *czynnością prawną, na mocy której mocodawca upoważnia pełnomocnika do składania oświadczeń woli w imieniu mocodawcy i ze skutkiem bezpośrednio dla mocodawcy*⁵².

Odmienne natomiast ukształtowane jest uprawnienie do skutecznego podpisania oświadczenia właściciela zabytku (§ 6 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia wywozowego), potwierdzającego, że zabytek jest jego własnością, jest wolny od obciążeń prawa oraz nie podlega zajęciu w trybie przepisów o egzekucji sądowej lub o postępowaniu egzekucyjnym

⁵¹ T.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1546.

⁵² M. Szubiakowski, *Pełnomocnictwo do podpisywania deklaracji*, „Monitor Podatkowy”, 3/2007.

⁵⁰ Dz.U. z 2020 r., poz. 735.

w administracji. W odróżnieniu od wniosku o wydanie pozwolenia na wywóz, stanowiącego wyraz oświadczenia woli zainteresowanego podmiotu, oświadczenie właściciela przypisać należy do kategorii oświadczeń wiedzy. Oświadczenia wiedzy nie można natomiast utożsamiać z oświadczeniem woli, będącym wyrazem woli powołania, zmiany lub zakończenia stosunku cywilnoprawnego⁵³.

Pojęcie oświadczenia wiedzy nie zostało dotychczas normatywnie zdefiniowane, jednakże orzecznictwo i doktryna określają jego prawną charakterystykę jako akt wiedzy o określonych faktach. Oświadczenia wiedzy wykazują podobieństwo do zawiadomień – ich cechą wspólną jest to, że mają charakter zdania w sensie logicznym, które może być prawdziwe albo fałszywe⁵⁴. Mogą więc być zakwestionowane, ponieważ stan nimi stwierdzony jako fakt podlega ocenie w kategoriach prawdy lub fałszu. Skoro zatem przedmiotem pełnomocnictwa może być tylko i wyłącznie dokonanie przez pełnomocnika czynności prawnych, których niezbędnym elementem jest oświadczenie woli, a oświadczenie właściciela zabytku, przedstawiające stan jego wiedzy, nie ma przymiotu oświadczenia woli, to nie można go skutecznie zrealizować przez pełnomocnika. Warunkiem skuteczności oświadczenia wiedzy jest więc własnoręczny podpis osoby je składającej.

4. Opłata skarbową za wydanie pozwolenia

Obowiązek dokonania opłaty skarbowej dotyczy również czynności urzędowej w postaci wydania pozwolenia na wywóz. Zgodnie z art. 1 ust. 1 pkt 1 ustawy z 16 listopada 2006 r. o opłacie skarbowej, w sprawach indywidualnych z zakresu administracji publicznej, opłacie skarbowej podlega: dokonanie czynności urzędowej na podstawie zgłoszenia lub na wniosek, wydanie zaświadczenia na wniosek, wydanie zezwolenia (pozwolenia, koncesji). Załącznik do ustawy o opłacie skarbowej w części III, poz. 30 pkt 2 wskazuje, że w przypadku wniesienia wniosku o wydanie pozwolenia na wywóz stały zabytku wysokość opłaty od dokonania czynności wynosi 100 zł, a za wydanie pozwoleń na wywóz czasowy 44 zł. Powinność ta powstaje z chwilą wniesienia wniosku

do organu administracji publicznej (art. 6 ust. 2 ww. ustawy). Opłatę wnosi się do organu (wójta, burmistrza lub prezydenta miasta) właściwego ze względu na siedzibę organu lub podmiotu, który realizuje czynność urzędową (art. 12 ust. 2 pkt 1).

Dowód uiszczenia tej opłaty wnioskodawca dołącza do wniosku wraz z pozostałą wymaganą dokumentacją. Wnioskodawcy, który nie wpłacił należności tytułem opłat i kosztów postępowania, które zgodnie z przepisami powinny być uiszczone z góry, organ administracji publicznej prowadzący postępowanie, zgodnie z art. 261 k.p.a., wyznacza termin do wniesienia tych należności. Termin ten nie może być krótszy niż 7 dni, a dłuższy niż 14 dni (§ 1). Jeżeli w wyznaczonym terminie należności nie zostaną uiszczone, podanie podlega zwrotowi w drodze postanowienia lub czynność uzależniona od opłaty zostaje zaniechana (§ 2). Na postanowienie w sprawie zwrotu podania służy zażalenie (§ 3).

5. Oględziny

Zgodnie z art. 77 § 1 k.p.a. organ prowadzący postępowanie zobowiązany jest do wyczerpującego zebrań i rozpatrzenia materiału dowodowego w celu ustalenia elementów stanu faktycznego. Przez materiał dowodowy należy rozumieć ogół dowodów, na które składa się nie tylko wniosek wraz z załącznikami, ale również dowody zgromadzone przez organ w ramach działania z urzędu, w szczególności w postaci oględzin czy opinii biegłego. Zgodnie bowiem z art. 75 § 1 k.p.a. jako dowód należy dopuścić wszystko, co może przyczynić się do wyjaśnienia sprawy, a nie jest sprzeczne z prawem. W szczególności dowodem mogą być dokumenty, zeznania świadków, opinie biegłych oraz oględziny. W sprawie, w której wymagane są wiadomości specjalne i konieczne jest uzupełnienie materiału dowodowego poprzez przeprowadzenie ponownych oględzin lub zlecenie wykonania opinii, zastosowanie będą miały odpowiednio art. 85 i 84 k.p.a.

Kluczowym dowodem, stanowiącym merytoryczną podstawę rozstrzygnięcia o wydaniu pozwolenia na wywóz, są oględziny, z których spisuje się protokół. Zgodnie z § 7 ust. 1 rozporządzenia wywozowego przeprowadzenie oględzin w sprawie wydania jednorazowego oraz wielokrotnego indywidualnego pozwolenia na czasowy wywóz, a także jednorazowe pozwolenia na stały wywóz zabytków, należy do kompetencji wojewódzkiego konserwatora zabytków.

⁵³ Wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z dnia 6 grudnia 2012 r., Sygn. akt: KIO 2569/12.

⁵⁴ Tamże.

Z obowiązku przeprowadzenia oględzin wyłączono postępowania dotyczące wydania wielokrotnego pozwolenia ogólnego na czasowy wywóz.

Oględziny powinny być prowadzone w zgodności z zasadami określonymi w art. 79 k.p.a., który stanowi, że strona postępowania powinna być zawiadomiona o miejscu i terminie przeprowadzenia dowodu z oględzin przynajmniej na 7 dni przed terminem. Strona ma również prawo brać udział w przeprowadzeniu dowodu, może zadawać pytania świadkom, biegłym i stronom oraz składać wyjaśnienia. Oględziny dokonywane są w miejscu, w którym zabytek się znajduje, albo w siedzibie wojewódzkiego konserwatora zabytków. W przypadku gdy do przeprowadzenia oględzin konieczne jest czasowe zatrzymanie zabytku w siedzibie organu, wnioskodawcy wydaje się pokwitowanie (§ 7 ust. 3-4). Podkreślić należy, że w sytuacji gdy zabytek będący przedmiotem postępowania wywozowego znajduje się u osób trzecich, wojewódzki konserwator zabytków, zgodnie z art. 85 § 2 k.p.a., może zobowiązać je wezwaniem do okazania przedmiotu oględzin.

Zakres ustaleń koniecznych do podjęcia w toku postępowania dowodowego wyznaczają przepisy art. 51 ust. 1, 2 i 4, art. 52 ust. 1a oraz art. 59 ust. 1 u.o.z.o.z., zobowiązujące organ do potwierdzenia autentyczności zabytku, przypisania do danej kategorii oraz określenia jego wieku i wartości. Wszystkie te cechy przesądzają bowiem o przedmiotowości prowadzonego postępowania, a w dalszej kolejności o dopuszczalności wydania pozwolenia na jego wywóz.

Niezakwalifikowanie zabytku do jednej z kategorii wymienionej w art. 51 ust. 1 u.o.z.o.z. lub niespełnianie przez ten zabytek łącznie kryterium wieku i wartości, określających daną kategorię, albo zakwalifikowanie do kategorii zabytków, co do których uzyskanie pozwolenia nie jest wymagane (art. 59 u.o.z.o.z.), stanowi podstawę do umorzenia postępowania w sprawie wydania pozwolenia na wywóz zabytku w trybie art. 105 § 1 k.p.a., z uwagi na jego bezprzedmiotowość.

W czasie oględzin prowadzonych na potrzeby postępowania w sprawie wydania pozwolenia na czasowy wywóz zabytku za granicę dodatkowo dokonuje się ustaleń prowadzących do potwierdzenia, że stan zachowania zabytku pozwala na jego wywóz, a osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, w której posiadaniu znajduje się zabytek, daje rękojmię, że nie ulegnie on zniszczeniu lub uszkodzeniu i zostanie

przywieziony do kraju przed upływem terminu ważności pozwolenia (art. 51 ust. 2 u.o.z.o.z.). Dokonanie wiarygodnych ustaleń w ww. zakresie możliwe jest tylko przy bezpośrednim kontakcie z zabytkiem. Za niedopuszczalne zatem uznać należy przeprowadzenie dowodu wyłącznie z kolorowej fotografii zabytku, załączonej do wniosku o pozwolenie wywozowe.

Udział biegłych w oględzinach

Zgodnie z § 7 ust. 2 rozporządzenia wywozowego wojewódzki konserwator zabytków może przeprowadzić oględziny przy udziale właściwych biegłych i przy użyciu specjalistycznych urządzeń. Skorzystanie z tego uprawnienia może być podyktowane koniecznością podjęcia w toku oględzin ustaleń wymagających posiadania wiadomości specjalnych z poszczególnych dziedzin sztuki czy konserwacji zabytków.

Przez wiadomości specjalne rozumieć należy wiadomości szersze niż przeciętne w danej dziedzinie, którymi nie dysponuje organ, a które są niezbędne do ustalenia okoliczności danej sprawy.

Uprawnienie do korzystania przez organ z opinii biegłych, gdy w sprawie wymagane są wiadomości specjalne, przyznaje także art. 84 k.p.a. Wykorzystanie tego środka dowodowego jest jednak fakultatywne i zależy od woli organu. Granice korzystania z tej swobody wyznacza zasada prawdy obiektywnej, ponieważ to z niej wypływa zobowiązanie organu do podjęcia wszelkich czynności mających na celu ustalenie stanu faktycznego w danej sprawie administracyjnej⁵⁵.

Księga ewidencyjna

W toku oględzin prowadzonych w siedzibie podmiotu gospodarczego wyspecjalizowanego w zakresie obrotu zabytkami na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wojewódzki konserwator zabytków może skorzystać z uprawnienia wynikającego z art. 59a ust. 8 u.o.z.o.z. i zażądać udostępnienia do wglądu prowadzonej przez ten podmiot księgi ewidencyjnej. Zgodnie bowiem z ww. przepisem prawa podmiot prowadzący księgę ewidencyjną jest zobowiązany na każde wezwanie niezwłocznie udostępnić tę księgę

⁵⁵ R. Hauser (red.), *Komentarz do art. 84 Kodeksu postępowania administracyjnego*, Legalis, teza 3.

m.in. organom wydającym pozwolenia na wywóz zabytków za granicę. Artykuł 59a u.o.z.o.z. nakłada na podmioty gospodarcze wyspecjalizowane w zakresie obrotu zabytkami na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej obowiązek prowadzenia księgi ewidencyjnej zabytków przyjętych lub oferowanych do zbycia, zarówno na własną rzecz, jak i na rzecz innych osób, o wartości przekraczającej 10 000 zł, a także ekspertyz wydanych przez ten podmiot, w szczególności ocen wskazujących czas powstania zabytku i wycen zabytku, o których mowa w art. 59 ust. 3 pkt. 1 i 2 u.o.z.o.z. Wykaz dokumentów, które winny podlegać ewidencjonowaniu, w tym ocen i wycen, a także opinii potwierdzających autentyczność zabytków, może mieć wpływ na ustalenia podejmowane w toku postępowania dowodowego.

Kontrola poprawności prowadzenia ksiąg ewidencyjnych, zgodnie z art. 59a ust. 7 u.o.z.o.z., dokonywana jest przez Policję i Krajową Administrację Skarbową na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego lub z urzędu. Dodatkowo w czynnościach wyjaśniających może wziąć udział upoważniony przedstawiciel ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

6. Protokół z oględzin

Zgodnie z § 8 ust. 2 ww. rozporządzenia wywozowego, w przypadku wniosku o wydanie jednorazowego pozwolenia na stały wywóz zabytku za granicę, wojewódzki konserwator zabytków zobowiązany jest do sporządzenia protokołu z oględzin, zawierającego opis zabytku, wskazanie autora lub wytwórcy zabytku, wskazanie czasu powstania zabytku, określenie kwotowo wartości zabytku. Poza opisem zabytku, mającym umożliwić jego jednoznaczny identyfikację, rzetelnie określającym jego cechy zewnętrzne i stan zachowania, konieczne jest wskazanie kategorii, do której zalicza się zabytek.

Protokół winien również spełniać wymogi określone w art. 67 § 2 pkt 3 k.p.a., aby wynikało z niego, kto, kiedy, gdzie i jakich czynności dokonał; kto i w jakim charakterze był przy tym obecny; co i w jaki sposób w wyniku tych czynności ustalono i jakie uwagi zgłosiły obecne osoby (art. 68 k.p.a.). Protokół odczytuje się wszystkim osobom obecnym, biorącym udział w czynności urzędowej, które powinny następnie protokół podpisać. Odmowę lub brak podpisu którejkolwiek osoby należy opisać w protokole.

Skreśleń i poprawek w protokole należy tak dokonywać, aby wyrazy skreślone i poprawione były czytelne. Skreślenia i poprawki powinny być stwierdzone w protokole przed jego podpisaniem.

Choć § 8 ust. 2 rozporządzenia wywozowego odnosi się wprost jedynie do protokołu przekazywanego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie wniosku o wydanie jednorazowego pozwolenia na stały wywóz zabytku, przyjmując jednakże należy, że wymóg sporządzania protokołu z oględzin w równym stopniu dotyczy postępowań w sprawie wydania jednorazowego i wielokrotnego indywidualnego pozwolenia czasowego, podczas których wymagane jest przeprowadzenie oględzin. W czasie tych oględzin organ dodatkowo dokonuje ustaleń prowadzących do potwierdzenia, że stan zachowania zabytku pozwala na jego wywóz oraz że osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, w której posiadaniu znajduje się zabytek, daje rękojmię, że nie ulegnie on zniszczeniu lub uszkodzeniu i zostanie przywieziony do kraju przed upływem terminu ważności pozwolenia (art. 51 ust. 2 u.o.z.o.z.). Ustalenia te winny znaleźć wyraz w treści protokołu.

7. Opinia instytucji kultury

Wojewódzki konserwator zabytków, zgodnie z art. 60 u.o.z.o.z., może na każdym etapie prowadzonego przez siebie postępowania w sprawie wydania pozwolenia na czasowy wywóz zabytków zasięgać opinii instytucji kultury wyspecjalizowanych w opiece nad zabytkami. Specjalistyczne opinie pozyskane w toku postępowań o wywóz zabytków za granicę mogą jednakże dotyczyć jedynie ustaleń faktycznych. Zarówno bowiem minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, jak i wojewódzki konserwator zabytków są organami o charakterze specjalistycznym w zakresie ochrony zabytków i wykonywanie podstawowych zadań, do których mają kompetencje ustanowione ustawowo, nie wymaga zasięgnięcia opinii biegłego. Ocena zaistnienia przesłanek stanowiących podstawę sformułowania rozstrzygnięcia zarezerwowana jest więc wyłącznie dla uprawnionego do jego wydania organu administracji publicznej (por. wyrok NSA z 25.6.2014 r., II OSK 182/13, Legalis).

Na marginesie wskazania wymaga fakt, że w projekcie zmiany u.o.z.o.z. zaproponowano modyfikację art. 60 poprzez przyznanie prawa zasięgnięcia

opinii instytucji kultury wyspecjalizowanych w opiece nad zabytkami również ministrowi właściwemu do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w toku prowadzonego postępowania w sprawie wydania jednorazowego pozwolenia na stały wywóz zabytku za granicę.

Dotychczas prawo to należało wywodzić z art. 84 § 1 k.p.a., zgodnie z którym, gdy w sprawie wymagane są wiadomości specjalne, organ administracji publicznej może zwrócić się do biegłego lub biegłych o wydanie opinii.

8. Dodatkowe czynności wyjaśniające

W toku postępowania właściwy organ winien również ustalić, czy zabytek objęty wnioskiem nie znajduje się w bazie strat wojennych albo wykazie zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, prowadzonych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Krajowy wykaz zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem gromadzi dane o kradzieżach muzealnych zaistniałych po roku 1970, a od 1992 r. dokumentuje również straty poniesione przez związki wyznaniowe, kolekcjonerów prywatnych oraz inne instytucje. W bazie strat wojennych gromadzone są natomiast informacje o ruchomych dobrach kultury utraconych w wyniku II wojny światowej z terenów Polski w granicach po 1945 r., pochodzących zarówno ze zbiorów publicznych, prywatnych, jak i kościelnych. Publikowany na stronie <http://dzialautracone.gov.pl> katalog strat wojennych nie stanowi pełnego spisu dóbr kultury utraconych w czasie II wojny światowej z terytorium Polski w granicach po 1945 r. Pozwala jednak na zapoznanie się z podstawowym zasobem tej bazy. Kompletnych informacji o zewidencjonowanych polskich stratach wojennych można uzyskać, kontaktując się bezpośrednio z Departamentem Dziedzictwa Kulturowego za Granicą i Strat Wojennych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Rejestracja obiektów następuje na podstawie dobrowolnych zgłoszeń zarówno instytucji publicznych, związków wyznaniowych, jak i osób prywatnych, a gromadzone informacje weryfikowane są jedynie w podstawowym zakresie.

Choć z przepisów prawa nie wynika wprost obowiązek wykluczenia obecności zabytku w ww. bazie i wykazie, mając jednakże na uwadze ciężący na organach administracji publicznej obowiązek dochowania

należytej staranności, oraz wynikający z art. 7 k.p.a. obowiązek podejmowania w toku postępowania wszelkich czynności niezbędnych do dokładnego wyjaśnienia stanu faktycznego oraz do załatwienia sprawy, dokonanie ustaleń w tym zakresie uznać należy za konieczne.

ROZDZIAŁ IV. DECYZJE W SPRAWIE WYWOZU ZABYTKÓW ZA GRANICĘ

1. Pozwolenia na wywóz – wymogi formalne

Zgodnie z § 9 rozporządzenia wywozowego pozwolenia na stały oraz czasowy wywóz zabytków wydaje się na wzorach zamieszczonych w załącznikach nr 1-4, wymieniających dane konieczne do określenia, w formie druków ścisłego zarachowania.

W jednorazowym pozwoleniu na stały wywóz zabytku oraz w jednorazowym i wielokrotnym indywidualnym pozwoleniu na czasowy wywóz zamieszcza się: podstawę prawną wydania pozwolenia; imię, nazwisko, miejsce zamieszkania i adres wnioskodawcy albo nazwę, siedzibę i adres jednostki organizacyjnej będącej wnioskodawcą; określenie i opis zabytku; uzasadnienie; termin ważności pozwolenia (dot. pozwoleń czasowych) oraz kraj do którego wywożony jest zabytek (dot. jednorazowego pozwolenia czasowego).

Do jednorazowego pozwolenia na stały wywóz oraz jednorazowego i wielokrotnego indywidualnego pozwolenia na czasowy wywóz dołącza się ponadto kolorową fotografię zabytku opatrzoną na odwrocie pieczęcią i podpisem organu wydającego pozwolenie oraz informacją, że stanowi ona załącznik do pozwolenia (§ 11 rozporządzenia wywozowego).

Natomiast w wielokrotnym pozwoleniu ogólnym na czasowy wywóz zabytków wskazuje się: podstawę prawną wydania pozwolenia; nazwę, siedzibę i adres muzeum lub innej instytucji kultury będącej wnioskodawcą; dane osób uprawnionych do podpisania wykazu wywożonych zabytków; uzasadnienie oraz termin ważności pozwolenia.

Z uwagi na zakwalifikowanie pozwoleń wywozowych do kategorii decyzji administracyjnych winny one w pełni odpowiadać wymogom określonym w art. 107 § 1 k.p.a., w tym zawierać uzasadnienie faktyczne i prawne (pkt 6) oraz pouczenie o prawie do złożenia odwołania oraz o prawie do zrzeczenia się odwołania i skutkach jego zrzeczenia się (pkt 7). Przy wydawaniu decyzji pozwalających na wywóz zabytku za granicę nie wyklucza się stosowania art. 107 § 4 k.p.a.,

zgodnie z którym można odstąpić od uzasadnienia decyzji, gdy uwzględnia ona w całości żądanie strony.

Termin ważności pozwoleń

W pozwoleniach na wywóz czasowy określa się termin ważności, który w odniesieniu do pozwoleń na jednorazowy i wielokrotny indywidualny czasowy wywóz nie może być dłuższy niż 3 lata od dnia wydania tych pozwoleń (art. 53 ust. 2 i art. 54 ust. 2 u.o.z.o.z.), a w przypadku wielokrotnego pozwolenia ogólnego nie może być dłuższy niż 5 lat od dnia wydania (art. 55 ust. 2). Podkreślić należy, że to organ wydający pozwolenie decyduje, na jaki czas zabytek może wyjechać z kraju, nie będąc związanym treścią wniosku w zakresie terminu ważności pozwolenia, który wnioskodawca zobowiązany jest wskazać zgodnie z § 3-5 rozporządzenia wywozowego.

Choć w jednorazowym pozwoleniu na stały wywóz zabytku za granicę nie określa się daty jego ważności, jak ma to miejsce w przypadku pozwoleń na czasowy wywóz, nie oznacza to jednak, że adresat tego pozwolenia może wykorzystać je bez ograniczeń terminowych. Zgodnie bowiem z art. 52 ust. 4 u.o.z.o.z. wywóz zabytku za granicę na podstawie ww. pozwolenia może nastąpić nie później niż w terminie 12 miesięcy od dnia wydania tego pozwolenia.

Nieprzywiezienie zabytku w terminie wskazanym w pozwoleniu na czasowy wywóz lub wywiezienie po upływie terminu ważności pozwolenia stanowi przestępstwo, o którym mowa w art. 109 u.o.z.o.z. i za które grozi kara pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Jeżeli sprawca działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Wygaśnięcie pozwolenia

Przy ocenie trwałości uprawnienia do korzystania z pozwolenia na czasowy wywóz zabytku należy brać pod uwagę możliwość utraty przez nie mocy obowiązującej w wyniku wygaśnięcia. Jednorazowe pozwolenie na czasowy wywóz zabytku za granicę wygasa z chwilą przywiezienia zabytku do kraju lub wraz z upływem terminu ważności pozwolenia, gdy obiekt w ogóle nie wyjechał. Natomiast zarówno wielokrotne pozwolenie indywidualne, jak i wielokrotne pozwolenie ogólne na czasowy wywóz zabytku za granicę wygasa wraz z upływem terminu ważności pozwolenia określonego w treści decyzji.

2. Doręczanie pozwoleń

Zgodnie z § 10 rozporządzenia wywozowego pozwolenie wydawane jest w dwóch egzemplarzach na drukach zabezpieczonych ścisłego zarachowania. Jeden egzemplarz takiego pozwolenia przekazywany jest bowiem adresatowi decyzji – wnioskodawcy, a drugi egzemplarz organ wydający pozwolenie pozostawia w aktach sprawy. W związku z powyższym problematyczna wydawać się może kwestia doręczenia decyzji pozwalającej na wywóz zabytku w sytuacji udziału w postępowaniu większej liczby stron niż tylko wnioskodawca. Zgodnie bowiem z art. 109 § 1 k.p.a. decyzję doręcza się wszystkim stronom na piśmie. Z obowiązku tego nie zwalnia organu § 10 rozporządzenia wywozowego, ograniczający liczbę wydawanych pozwoleń do dwóch egzemplarzy. Właściwą formą powiadomienia pozostałych stron postępowania o wydanym pozwoleniu będzie zatem doręczenie im tzw. informacji o decyzji administracyjnej w postaci kopii pozwolenia potwierdzonego przez organ za zgodność z oryginałem.

Powyższe rozwiązanie zostało unormowane w projekcie zmiany u.o.z.o.z. poprzez dodanie art. 55a w brzmieniu: *Pozwolenia, o których mowa w art. 52 ust. 1, 53 ust. 1, 54 ust. 1 i 55 ust.1 doręcza się wnioskodawcy. Pozostałym stronom i innym zainteresowanym doręcza się odpis pozwolenia. Doręczenie odpisu pozwolenia ma te same skutki, jakie przepisy prawa wiążą z doręczeniem decyzji.*

3. Jednorazowe pozwolenie na stały wywóz

Wywóz zabytków na stałe podlega swoistej reglamentacji poprzez ustanowienie obowiązku uzyskania pozwolenia ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Obowiązek ten dotyczy zabytków spełniających określone w art. 51 ust. 1 u.o.z.o.z. kryteria wieku i/lub wartości.

Wyłączne kompetencje do wydania pozwolenia na stały wywóz zabytku za granicę, zgodnie z art. 52 ust. 1 u.o.z.o.z., posiada minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Jednakże w zakresie prowadzonego postępowania w sprawie wydania pozwolenia na stały wywóz zabytku ustawodawca wprowadził podział kompetencji między wojewódzkiego konserwatora zabytków oraz ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Wniosek o wydanie pozwolenia na stały wywóz za granicę składany jest bowiem do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

za pośrednictwem wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Rola wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze wywozowej nie ogranicza się jednak wyłącznie do przekazania wniosku, ale obliuguje organ do czynnego udziału we wstępnym etapie postępowania. Przepisy rozporządzenia wywozowego nakładają na wojewódzkiego konserwatora zabytków określone obowiązki procesowe polegające na konieczności dokonania oględzin zabytku (§ 7 ust. 1 rozporządzenia wywozowego) oraz przekazania wniosku o wydanie pozwolenia wywozowego wraz z protokołem oględzin zabytku do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (§ 8 ust. 1).

Czynności wojewódzkiego konserwatora zabytków powinny zostać podjęte niezwłocznie po wpłygnięciu wniosku do urzędu – od tego momentu zaczynają bowiem biec terminy postępowania administracyjnego, w tym termin do załatwienia sprawy. W wytycznych Generalnego Konserwatora Zabytków z 1 października 2018 r. zalecono, aby przeprowadzać oględziny nie później niż 14 dni od dnia złożenia wniosku. Natomiast protokół z tych oględzin wraz z aktami sprawy należy przekazać do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ciągu 3 dni od ich przeprowadzenia.

Przesłanki

Rozstrzygnięcia w sprawach wywozowych wydawane są w ramach tzw. uznania administracyjnego, co rodzi obowiązek wszechstronnego wyjaśnienia sprawy i wyczerpującego uzasadnienia, odpowiadającego w pełni wymogom określonym w art. 107 § 3 k.p.a. Odnosi się to w szczególności do uzasadnienia decyzji odmawiających wydania pozwolenia na wywóz, które powinny być poprzedzone wnikliwą analizą zasadności podjęcia takiego rozstrzygnięcia, przy uwzględnieniu konstytucyjnego zakazu naruszania istoty prawa własności (art. 64 ust. 3 Konstytucji RP). Wyrażona w art. 11 k.p.a. zasada zobowiązuje organy wydające decyzje, aby w uzasadnieniu decyzji wyczerpująco wyjaśniały zasadność przesłanek, którymi kierowały się na etapie rozstrzygnięcia.

Do wyjątków wykluczających możliwość uzyskania pozwolenia na stały wywóz zabytku za granicę zaliczyć należy dwie przesłanki – merytoryczną i formalną. Przesłankę merytoryczną stanowi posiadanie przez obiekt szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego (art. 52 ust. 1a u.o.z.o.z.), natomiast

przesłanką formalną wynika z art. 51 ust. 4 u.o.z.o.z. Wywóz na stałe czterech kategorii zabytków wymienionych w art. 51 ust. 4 u.o.z.o.z. zabroniony jest z uwagi na ich wartość, potwierdzoną wpisem do rejestru zabytków, na Listę Skarbów Dziedzictwa, do inwentarza muzealnego, narodowego zasobu bibliotecznego, albo włączeniem w skład zbiorów publicznych stanowiących własność Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego lub innych jednostek organizacyjnych zaliczanych do sektora finansów publicznych.

Podstawę do wydania przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego odmowy pozwolenia na stały wywóz zabytku, z uwagi na zaistnienie przesłanki merytorycznej, stanowi art. 52 ust. 1a u.o.z.o.z.⁵⁶, zgodnie z którym *minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może odmówić wydania jednorazowego pozwolenia na stały wywóz zabytku za granicę, w przypadku gdy zabytek posiada szczególną wartość dla dziedzictwa kulturowego.*

Zabytek, którego znaczenie dla dziedzictwa kulturowego ma wymiar szczególny, musi zatem być nośnikiem unikalnych i zarazem wyjątkowo cennych wartości. Posiadanie przez zabytek nawet znacznych wartości artystycznych nie przesądza jednak o zajęciu ww. przesłanki. Ustawodawca jednoznacznie bowiem dał do zrozumienia, że ww. przepis prawa może mieć zastosowanie wobec wyjątkowej grupy zabytków o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, wyróżnionej spośród obiektów, które mimo niekwestionowanego waloru zabytkowego i ich powszechnego znaczenia dla dziedzictwa, cechy tej nie posiadają.

Przepisy u.o.z.o.z. nie określają jednoznacznie cech zabytków, które stanowią o wyróżnianiu się taką wartością. Dokonanie oceny w tym zakresie i wybór jej kryteriów pozostawiono uznaniu właściwego organu. Poddając zatem ocenie stopień wartości danego zabytku dla dziedzictwa kulturowego, należy wziąć pod uwagę następujące okoliczności:

⁵⁶ Artykuł 52 ust. 1a dodano ustawą z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 75, poz. 474), która weszła w życie 5 czerwca 2010 r. Przed wprowadzeniem tej zmiany, zgodnie z art. 51 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w ówczesnym jej brzmieniu (Dz.U. Nr 162, poz. 1568), zabytki mogły być wywożone za granicę na stałe, jeżeli ich wywóz nie spowodowałby uszczerbku dla dziedzictwa kulturowego.

- a) istotne związki zabytku z dziedzictwem narodowym, przejawiające się w powiązaniach samego zabytku, jego twórcy lub właścicieli czy posiadaczy z historią kraju i życiem jego obywateli;
- b) wyjątkowe cechy artystyczne zabytku oraz szczególne znaczenia dla określonej dziedziny sztuki, nauki lub kultury. Ponadto zabytek o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego winien prezentować wartości artystyczne, historyczne i naukowe, czyniące go reprezentatywnym w skali światowej lub krajowej dla danego okresu, rodzaju bądź grupy artystycznej, albo prekursorskim w skali światowej lub krajowej pod względem stylistycznym, typologicznym bądź technicznym;
- c) możliwość uszczuplenia polskich zbiorów na skutek wywozu zabytku na stałe za granicę.

Wymienione powyżej okoliczności, stanowiące o zajściu przesłanki uzasadniającej wydanie odmowy pozwolenia na stały wywóz zabytku za granicę, opracowano na podstawie testu VoH (Value of Heritage) W. Szafrąńskiego (por. W. Szafrąński, A. Jagielska-Burduk, *Jednorazowe pozwolenie na stały wywóz zabytku za granicę z perspektywy kategorii wieku i wartości – ochrona dziedzictwa kulturowego a rynek sztuki w Polsce*, „Santander Art and Culture Law Review” 2019, Nr 1, s. 93-94)⁵⁷.

Celem więc postępowania w sprawie wydania pozwolenia na stały wywóz zabytku za granicę nie jest ograniczenie się wyłącznie do zbadania samoistnych walorów zabytkowych danego obiektu, świadczących o jego nawet znacznej wartości, ale ustalenie, czy ze względu na przypisywane mu walory posiada on szczególnie związek i znaczenie dla dziedzictwa kulturowego kraju.

Na marginesie wskazania wymaga fakt, że projekt zmiany u.o.z.o.z zakłada dodanie ust. 1b do art. 52, zawierającego kryteria oceny posiadania przez zabytek szczególnej wartości dla dziedzictwa. Zgodnie z proponowanym brzmieniem tego przepisu szczególna wartość zabytku dla dziedzictwa kulturowego miałaby wynikać z: posiadania przez zabytek istotnych związków z dziedzictwem narodowym, przejawiających się w powiązaniach zabytku, jego twórcy lub właścicieli i posiadaczy z historią Polski oraz Narodu Polskiego; posiadania przez zabytek wyjątkowych cech artystycznych i szczególnego znaczenia

dla określonej dziedziny sztuki, nauki lub kultury; bycia reprezentatywnym w skali światowej lub krajowej dla danego okresu, rodzaju bądź grupy artystycznej, albo prekursorskim pod względem stylistycznym, typologicznym lub technicznym. Powyższe kryteria zostały opracowane na podstawie tzw. kryteriów Waverleya, stosowanych przez brytyjską Komisję Rewizyjną do spraw wywozu dzieł sztuki i przedmiotów mających znaczenie dla kultury.

Ponadto nowelizacja u.o.z.o.z. proponuje wprowadzenie zmiany w brzmieniu art. 52 ust. 1a, określającego warunek odmowy pozwolenia na stały wywóz zabytku za granicę, sugerując nadanie tej decyzji charakteru aktu związanego poprzez zastąpienie wyrazów *może wydać* wyrazem *wydaje*. Propozycja ta podyktowana jest koniecznością wykluczenia uznaniowości w zakresie podejmowanej decyzji w sytuacji stwierdzenia w toku postępowania, że zabytek posiada szczególną wartość dla dziedzictwa.

Przeniesienie pozwolenia na inny podmiot

W projekcie zmiany u.o.z.o.z. przewidziano także dodanie art. 52a, wprowadzającego cesję pozwolenia na stały wywóz zabytku za granicę. Mocą tej regulacji minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego będzie obowiązany – za zgodą strony, na rzecz której wydano pozwolenie, o którym mowa w art. 52 ust. 1, a także za zgodą właściciela zabytku – do przeniesienia pozwolenia na rzecz innej osoby. Przeniesienie pozwolenia będzie następować w drodze decyzji i na wniosek podmiotu, na rzecz którego przenoszone jest pozwolenie, a stronami postępowania o przeniesienie pozwolenia będą jedynie podmioty, między którymi ma być dokonane przeniesienie. Z postępowania o przeniesienie pozwolenia wykluczono uprawnienia przyznane organizacji społecznej na podstawie art. 31 k.p.a.

4. Pozwolenia na czasowy wywóz zabytków

Pozwolenia czasowe wydawane są na wywóz zabytków wymienionych w kategoriach wskazanych w art. 51 ust. 1 oraz art. 51 ust. 4 u.o.z.o.z.

Przesłanki

Przesłanki badane przez organ w toku postępowania w sprawie udzielenia pozwolenia czasowego określono w art. 51 ust. 2 u.o.z.o.z. Zgodnie z tym przepisem prawa zabytki, o których mowa w ust. 1 i 4, mogą być czasowo wywożone za granicę, jeżeli pozwala na to ich

⁵⁷ K. Zalasńska, *Ustawa o ochronie...*, op. cit., s. 203.

stan zachowania, a osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, w której posiadaniu znajduje się zabytek, daje rękojmię, że nie ulegnie on zniszczeniu lub uszkodzeniu i zostanie przywieziony do kraju przed upływem terminu ważności pozwolenia.

W toku oględzin wojewódzki konserwator zabytków zobowiązany jest zatem potwierdzić, że stan zachowania zabytków pozwala na ich wywóz za granicę, a osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, w której posiadaniu znajduje się zabytek, daje rękojmię, że nie ulegnie on zniszczeniu lub uszkodzeniu i zostanie przywieziony do kraju przed upływem terminu ważności pozwolenia, określanego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

W przypadku postępowania prowadzonego w sprawie wydania wielokrotnego pozwolenia ogólnego na czasowy wywóz zabytku wojewódzki konserwator zabytków w rzeczywistości bada jedynie rękojmię mającą gwarantować utrzymanie zabytku w należytych stanie i przywiezienie go do kraju przed upływem terminu ważności pozwolenia, wypełniając tym samym jedynie częściowo obowiązek wynikający z art. 51 ust. 2 u.o.z.o.z. W toku tego postępowania konieczne jest ustalenie podmiotu występującego z wnioskiem oraz zbadanie, czy wniosek złożono w związku z prowadzoną działalnością, która uzasadnia wywożenie zbiorów w celach wystawienniczych, a także wskazanie okresu ważności pozwolenia.

Specyfika wielokrotnego pozwolenia ogólnego na czasowy wywóz zabytków wynika z faktu, że ma ono charakter decyzji ramowej, niewymieniającej w treści konkretnych obiektów, których dotyczy pozwolenie. Adresatowi decyzji przyznawane jest ogólne uprawnienie do wywozu wszelkich zabytków znajdujących się w jego zbiorach. Do precyzyjnego określenia wywożonych obiektów wnioskodawca zobowiązany jest dopiero w momencie ich faktycznego wywozu, poprzez dołączenie do pozwolenia wykazu zawierającego określenie i opis wywożonych zabytków oraz ich numery z ksiąg inwentarzowych, sporządzanego przez wskazane w pozwoleniu dwie osoby do tego uprawnione. Wykaz powinien być opatrzony pieczęcią instytucji i podpisami uprawnionych osób na każdej ze stron. Obowiązek ten wynika z rozporządzenia wywozowego, gdzie w złączniku nr 4 określono wzór ww. pozwolenia, uwzględniającego opisany wymóg.

Niezależną przesłanką, która powinna podlegać weryfikacji przez organ w przypadku pozwoleń

czasowych, jest cel wywozu, ograniczony przez ustawodawcę do celu użytkowego, wystawienniczego albo w postaci przeprowadzenia prac konserwatorskich, odrębnie przypisany dla każdego z pozwoleń.

Obowiązki wynikające z wykorzystania pozwolenia czasowego

Na mocy art. 57 u.o.z.o.z. nałożono na adresata pozwolenia na czasowy wywóz zabytku za granicę dwa obowiązki w postaci powiadomienia o przywiezieniu zabytku na terytorium RP oraz udostępnienia zabytku do oględzin na wezwanie organu.

Podmiot, który otrzymał pozwolenie czasowe na wywóz zabytku, zobowiązany jest do poinformowania wojewódzkiego konserwatora zabytków o przywiezieniu zabytku do kraju, w terminie nie dłuższym niż 14 dni od dnia upływu ważności pozwolenia. Wykonanie tego obowiązku jest obligatoryjne i nie wymaga uprzedniego wezwania organu. Celem tego przepisu jest umożliwienie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przeprowadzenia kontroli prawidłowości zrealizowania pozwolenia na czasowy wywóz zabytku za granicę, w tym składanych wraz z wnioskiem rękojmi.

Obowiązek udostępnienia zabytku do oględzin na wezwanie organu wynika z art. 57 ust. 4 u.o.z.o.z. Uniemożliwienie lub utrudnianie dostępu do zabytku podlega karze administracyjnej określonej w art. 107c u.o.z.o.z. Natomiast za niedopełnienie obowiązku w zakresie poinformowania wojewódzkiego konserwatora zabytków o przywiezieniu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przewidziano sankcję w postaci nałożenia kary administracyjnej w wysokości od 500 do 2000 zł, o której mowa w art. 107b u.o.z.o.z.

Mając na uwadze cel regulacji zawartej w ww. przepisie i możliwość jej zastosowania wyłącznie wobec obiektów wywożonych czasowo, podkreślić należy, że błędne powołanie się w treści art. 57 ust. 1 u.o.z.o.z. na art. 51 ust. 1 (jednorazowe pozwolenie na stały wywóz), w miejsce którego winien się znaleźć art. 53 ust. 1 dotyczący jednorazowego pozwolenia czasowego, nie pozbawia wojewódzkiego konserwatora zabytków prawa w zakresie żądania udostępnienia zabytku do badań. Do czasu wejścia w życie przepisu w sprostowanym brzemieniu, przewidzianym w projekcie zmiany u.o.z.o.z., ocena stanu zachowania zabytków wywiezionych na podstawie jednorazowego pozwolenia czasowego

może być dokonywana w trybie określonym w art. 29 u.o.z.o.z.⁵⁸

Ponadto projekt zmiany u.o.z.o.z. zakłada dodanie ustępu 5. do art. 57 określającego, że właściwym w sprawie przyjęcia powiadomienia o przywiezieniu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej po zrealizowaniu pozwolenia na wywóz jest wojewódzki konserwator zabytków, który wydał pozwolenie na wywóz tego zabytku. Taki przepis umożliwi sprawowanie skuteczniejszej kontroli nad wywiązywaniem się z tego obowiązku.

5. Kolejne pozwolenie na czasowy wywóz zabytku za granicę

W artykule 56a u.o.z.o.z. przewidziano odstępstwo od generalnej zasady zobowiązującej podmioty, które wywożą zabytki na mocy pozwoleń czasowych, do przywiezienia zabytku do kraju w okresie ważności pozwolenia. Odstępstwo dopuszczalne jest jedynie dla zabytków wchodzących w skład zbiorów publicznych, które stanowią własność Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego oraz innych jednostek organizacyjnych zaliczanych do sektora finansów publicznych, lub zabytków znajdujących się w ich posiadaniu albo wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego, czasowo wywiezionych za granicę w celach wystawienniczych bądź w celu urządzenia wewnątrz polskich przedstawicielstw dyplomatycznych lub urzędów konsularnych. Przepis art. 56a reguluje przede wszystkim sytuacje, gdy okres, na który udostępniono zabytki na wystawę lub wyposażenie polskich placówek dyplomatycznych i konsularnych za granicą, jest dłuższy niż termin ważności pozwolenia na wywóz lub wymaga przedłużenia.

W celu uzyskania kolejnego pozwolenia na czasowy wywóz należy złożyć wniosek wraz z aktualnym opisem stanu zachowania zabytku, w terminie nie krótszym niż 90 dni przed dniem upływu ważności pierwotnego pozwolenia. Zgodnie z art. 56a ust. 5 u.o.z.o.z. wniosek złożony z przekroczeniem ww. 90-dniowego terminu pozostawia się bez rozpatrzenia, o czym informowany jest wnioskodawca.

W kolejnym pozwoleniu czasowym wojewódzki konserwator zabytków określa dodatkowo warunki i sposób eksponowania, przechowywania oraz wykonywania kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytku w okresie ważności tego pozwolenia.

W przypadku wydania decyzji o odmowie udzielenia kolejnego pozwolenia lub w przypadku pozostawienia wniosku bez rozpatrzenia wnioskodawca jest zobowiązany przywieźć zabytek na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w terminie 60 dni od dnia, w którym decyzja stała się ostateczna, albo od dnia otrzymania informacji o pozostawieniu wniosku bez rozpatrzenia. Zgodnie z art. 109 u.o.z.o.z. karą ograniczenia lub pozbawienia wolności zagrożona jest osoba, która nie przywiezie zabytku do kraju w terminie 60 dni od dnia, w którym decyzja o odmowie wydania kolejnego pozwolenia na czasowy wywóz zabytku za granicę stała się ostateczna, albo od dnia otrzymania informacji o pozostawieniu wniosku o wydanie kolejnego pozwolenia na czasowy wywóz zabytku za granicę bez rozpatrzenia.

W sytuacji podejrzenia zaistnienia jednej z ww. sytuacji wojewódzki konserwator zabytków zobowiązany jest niezwłocznie zawiadomić organy ścigania, w tym prokuraturę, Policję, Straż Graniczną i Służbę Celno-Skarbową o możliwości popełnienia przestępstwa.

6. Decyzja o cofnięciu pozwolenia czasowego

Wyjątkiem od zasady trwałości ostatecznych decyzji administracyjnych, wyrażonej w art. 16 § 1 k.p.a., jest przyznanie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków na podstawie art. 56 u.o.z.o.z. uprawnienia do cofnięcia w drodze decyzji pozwoleń czasowych (art. 53 ust. 1, art. 54 ust. 1, art. 55 ust. 1). Postępowanie prowadzące do wzruszenia pozwolenia czasowego wszczynane jest wyłącznie z urzędu. Możliwość zastosowania tego szczególnego uprawnienia została ograniczona do dwóch przesłanek, tj. pogorszenia się stanu zachowania zabytku lub wystąpienia nowych faktów i okoliczności, nieznanymi organowi w dacie wydania pozwolenia, które świadczą o braku rękojmi ze strony wnioskodawcy gwarantującej, że zabytek nie ulegnie zniszczeniu lub uszkodzeniu i zostanie przywieziony do kraju przed upływem ważności pozwolenia.

Wskazana przez ustawodawcę druga przesłanka – nowe fakty i okoliczności – ogranicza się w zasadzie do sytuacji, z których wynika, że wnioskodawca nie dopełni warunków będących podstawą wydania pozwolenia (art. 51 ust. 2 u.o.z.o.z.). Wojewódzki konserwator zabytków w toku postępowania prowadzonego w sprawie cofnięcia pozwolenia czasowego winien dowieść, że wywieziony zabytek zagrożony

⁵⁸ Tamże, s. 214.

jest zniszczeniem lub uszkodzeniem i nieprzywiezieniem go do kraju w terminie ważności pozwolenia.

Do okoliczności i faktów obligujących organ do cofnięcia pozwolenia należałoby również dodać nowe ustalenia faktyczne w zakresie stanu prawnego zabytku. Zauważyć bowiem należy, że jednym z powodów w postępowaniu prowadzonym w sprawie wydania pozwolenia jednorazowego lub wielokrotnego indywidualnego na czasowy wywóz jest dołączane do wniosku oświadczenie właściciela, iż zgłoszony zabytek jest jego własnością, jest wolny od obciążeń prawa i nie podlega zajęciu w trybie przepisów o egzekucji sądowej lub o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Jeśli na jaw wyjdą okoliczności świadczące o nieprawdziwości złożonego oświadczenia, będą one miały znaczący wpływ również na ocenę wiarygodności rękopisów wnioskodawcy o przywiezieniu zabytku do kraju w terminie ważności pozwolenia. Ponadto, zgodnie z art. 233 § 6 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny⁵⁹, składanie fałszywych oświadczeń stanowi przestępstwo, zagrożone karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

Z decyzji o cofnięciu pozwolenia na wywóz zabytku wynika obowiązek natychmiastowego przywiezienia zabytku z powrotem na terytorium kraju i niezwłocznego poinformowania o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków⁶⁰.

Z uwagi na celowość korzystania przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z uprawnienia do cofnięcia pozwolenia na czasowy wywóz wydana przez niego decyzja winna mieć gwarantowaną natychmiastową wykonalność. Decyzja z art. 56 ust. 1 u.o.z.o.z., zgodnie z przepisami k.p.a., staje się jednak wykonalna dopiero po uzyskaniu przynajmniej ostateczności. W związku z powyższym wskazania wymaga art. 108 k.p.a. stanowiący, że decyzji, od której służy odwołanie, może być nadany rygor natychmiastowej wykonalności, gdy jest to niezbędne ze względu na ochronę zdrowia lub życia ludzkiego albo dla zabezpieczenia gospodarstwa narodowego przed ciężkimi stratami bądź też ze względu na inny interes społeczny lub wyjątkowo ważny interes strony. W uzasadnionych okolicznościach, wypełniających

przesłanki wymienione w art. 108 k.p.a., wojewódzki konserwator zabytków, stwierdzając konieczność zabezpieczenia zabytku z dniem wydania decyzji o cofnięciu pozwolenia, winien rozważyć nadanie jej rygoru natychmiastowej wykonalności.

7. Pozwolenia na wywóz za granicę materiałów bibliotecznych i muzealiów

Wywóz materiałów bibliotecznych za granicę regulują przepisy u.o.z.o.z. oraz ustawy o bibliotekach, a także rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r.⁶¹ w sprawie pozwoleń na czasowy wywóz za granicę materiałów bibliotecznych wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego i niestanowiących zabytków, które to regulacje określają zawartość wniosków, załączonych do nich dokumentów oraz wzory pozwoleń.

Materiałami bibliotecznymi, zgodnie z art. 5 ustawy o bibliotekach, są w szczególności dokumenty zawierające utrwalony wyraz myśli ludzkiej, przeznaczone do rozpowszechniania, niezależnie od nośnika fizycznego i sposobu zapisu treści, a zwłaszcza: dokumenty graficzne (piśmiennicze, kartograficzne, ikonograficzne i muzyczne), dźwiękowe, wizualne, audiowizualne i elektroniczne.

Kompetencjami do wydawania pozwoleń na wywóz materiałów bibliotecznych za granicę dysponuje Dyrektor Biblioteki Narodowej (art. 58 u.o.z.o.z.) w zakresie obejmującym:

- pozwolenia na wywóz za granicę materiałów bibliotecznych stanowiących zabytki – na podstawie art. 51 ust. 1 i 3 u.o.z.o.z.;
- pozwolenia na czasowy wywóz za granicę materiałów bibliotecznych wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego i niestanowiących zabytków – na podstawie art. 6a ustawy o bibliotekach;
- pozwolenia na stały wywóz za granicę materiałów bibliotecznych stanowiących dobra kultury i niebędących zabytkami – na podstawie art. 39 i art. 43 ustawy o restytucji.

Zakazem wywozu na stałe objęte są zgodnie z art. 6a ustawy o bibliotekach materiały biblioteczne wchodzące w skład narodowego zasobu bibliotecznego, które nie stanowią zabytków w rozumieniu art. 3 pkt 1 u.o.z.o.z., z wyjątkiem przypadków określonych

⁵⁹ Tj. Dz.U. z 2020 r., poz. 1444.

⁶⁰ A. Ginter, A. Michalak, *Komentarz do art. 56, [w:] Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Komentarz*, Warszawa 2016, Lex, teza 1.

⁶¹ Dz.U. z 2017 r., poz. 1695.

w art. 26 i art. 42 ustawy o restytucji, gdy wywóz odbywa się w wykonaniu prawomocnego wyroku nakazującego zwrot zagranicznego narodowego dobra kultury, o którym mowa w art. 18 ust. 1 tej ustawy, na terytorium państwa Unii Europejskiej, albo na podstawie pozwoleń, o których mowa w art. 39 ust. 1 lub art. 43 ust. 1 tej ustawy. Dopuszczalny jest natomiast wywóz ww. materiałów bibliotecznych na podstawie pozwolenia czasowego, przy zastosowaniu przepisów art. 53-57 u.o.z.o.z.

Uprawnienia Dyrektora Biblioteki Narodowej dotyczące pozwoleń na czasowy wywóz zabytku za granicę odpowiadają uprawnieniom wojewódzkiego konserwatora zabytków, a w zakresie pozwoleń na stały wywóz za granicę materiałów bibliotecznych będących zabytkami odpowiadają uprawnieniom ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Wzór pozwolenia na wywóz za granicę materiałów bibliotecznych stanowiących zabytki określa rozporządzenie wywozowe. Wzory pozwoleń na czasowy wywóz za granicę materiałów bibliotecznych wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego i niestanowiących zabytków oraz pozwoleń na stały wywóz za granicę materiałów bibliotecznych stanowiących dobra kultury i niebędących zabytkami na podstawie art. 39 i art. 43 ustawy o restytucji, a także procedura ich wydawania, zostały określone odpowiednio w rozporządzeniach Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego: z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie pozwoleń na czasowy wywóz za granicę materiałów bibliotecznych wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego i niestanowiących zabytków; z dnia 21 czerwca 2017 r. w sprawie pozwolenia na stały wywóz za granicę dobra kultury niebędącego zabytkiem⁶²; z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie pozwolenia na stały wywóz za granicę dobra kultury niebędącego zabytkiem, objętego zwrotem na terytorium państwa obcego⁶³.

Wywóz muzealiów za granicę regulują, poza u.o.z.o.z., przepisy ustawy o muzeach oraz rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie pozwoleń na czasowy wywóz za granicę muzealiów, które nie stanowią zabytków i są wpisane do inwentarza muzealiów

w muzeach będących instytucjami kultury⁶⁴, określające zawartość wniosków, załączane do nich dokumenty oraz wzory pozwoleń. Stosownie do treści art. 21 ust. 1 u.o.m. muzealiami będącymi dobrami narodowymi są rzeczy ruchome i nieruchomości, które stanowią własność muzeum i zostały wpisane do inwentarza muzealiów. W przypadku zaś muzeum nieposiadającego osobowości prawnej muzealiami są rzeczy ruchome i nieruchomości stanowiące własność podmiotu, który utworzył muzeum, oraz wpisane do inwentarza muzealiów (ust. 1a).

Zgodnie z art. 29a ww. ustawy zakazem wywozu na stałe objęte są muzealia, które nie stanowią zabytków w rozumieniu art. 3 pkt 1 u.o.z.o.z., wpisane do inwentarza muzealiów w muzeach będących instytucjami kultury, z wyjątkiem przypadków określonych w art. 26 i art. 42 ustawy o restytucji, gdy wywóz odbywa się w wykonaniu prawomocnego wyroku nakazującego zwrot zagranicznego narodowego dobra kultury, o którym mowa w art. 18 ust. 1 tej ustawy, na terytorium państwa Unii Europejskiej albo na podstawie pozwoleń, o których mowa w art. 39 ust. 1 lub art. 43 ust. 1 tej ustawy. Muzealia mogą być natomiast czasowo wywożone za granicę po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie przepisów art. 53-55 u.o.z.o.z. Do ww. pozwoleń stosuje się także przepisy art. 56-57 u.o.z.o.z.

ROZDZIAŁ V. POZWOLENIA NA WYWÓZ DÓBR KULTURY POZA TEREN UNII EUROPEJSKIEJ

Polska jako członek Unii Europejskiej zobowiązana jest do stosowania przepisów prawa europejskiego, w tym dotyczącego wywozu zabytków poza obszar celny Wspólnoty. Wśród najważniejszych aktów prawa międzynarodowego, które regulują wywóz dóbr kultury, wymienić należy konwencję UNESCO dotyczącą środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury z dnia 17 listopada 1970 r. (konwencja z 1970 r.)⁶⁵. Konwencja weszła w życie 24 kwietnia 1972 r., w Polsce obowiązuje od 24 kwietnia 1974 r. Na potrzeby konwencji z 1970 r. za dobra kultury uznano dobra, które ze względów religijnych lub świeckich uznawane są przez każde państwo za mające znaczenie dla

⁶² Dz.U. poz. 1236.

⁶³ Dz.U. poz. 1590.

⁶⁴ Dz.U. z 2017 r., poz. 1693.

⁶⁵ Dz.U. z 1974 r. nr 20, poz. 106.

archeologii, prehistorii, historii, literatury, sztuki lub nauki, określając w art. 1 poszczególne kategorie tych dóbr. Komentarza w tym miejscu wymaga fakt, że pojęcie *dobro kultury* nie występuje w przepisach u.o.z.o.z. Pojawia się natomiast w art. 6 oraz art. 73 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.⁶⁶, a także w art. 294 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny⁶⁷ (w którym mowa o dobrach mających szczególne znaczenie dla kultury). Równolegle obowiązywanie na gruncie polskiego prawa pojęć *zabytek* i *dobro kultury* jest konsekwencją wprowadzenia terminu *dobro kultury* do u.o.d.k., obowiązującej od 1962 r. do zastąpienia jej przez u.o.z.o.z. w 2003 r.⁶⁸ Pojęcie *zabytek* w rozumieniu art. 3 ust. 1 u.o.z.o.z. z pewnością mieści się w definicji dobra kultury, wskazanego w art. 1 konwencji z 1970 r., ma jednak zdecydowanie węższy zakres znaczeniowy.

Zgodnie z treścią art. 2 ust. 1 ww. konwencji nielegalny przywóz, wywóz i przenoszenie własności dóbr kultury stanowią jedną z głównych przyczyn zubożenia dziedzictwa kulturalnego krajów, z których te dobra pochodzą. Współpraca międzynarodowa uznawana jest natomiast za jeden z najbardziej skutecznych środków ochrony dóbr kultury przed wszystkimi związanymi z tym niebezpieczeństwami. Za podstawowy cel członków Wspólnoty Europejskiej przyjęto przeciwdziałanie wszelkim szkodliwym praktykom dostępnymi środkami, w szczególności usuwając przyczyny tych praktyk, kładąc im kres oraz udzielając pomocy w niezbędnym naprawieniu ich skutków (art. 2 ust. 2). Zgodnie bowiem z preambułą konwencji z 1970 r. obowiązkiem każdego państwa jest chronienie dóbr kultury znajdujących się na jego terytorium przed niebezpieczeństwami kradzieży, nielegalnych wykopalisk i nielegalnego wywozu. Z art. 6 konwencji wynika natomiast nałożony na państwa Wspólnoty obowiązek wprowadzenia zaświadczeń potwierdzających legalność wywozu dobra kultury, a tym samym uregulowania w ustawodawstwie krajowym systemu kontroli wywozu zabytków.

Uzupełnieniem ww. konwencji są zapisy konwencji UNIDROIT o skradzionych lub nielegalnie wywiezionych dobrach kultury, przyjętej w Rzymie 24 czerwca 1995 r. (konwencja UNIDROIT), wprowadzającej przepisy, które regulują restytucję skradzionych i nielegalnie wywiezionych dóbr kultury. Dotychczas 58 państw członkowskich UE ratyfikowało tę konwencję.

1. Rozporządzenie Rady (WE) nr 116/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r.

Zasadnicze znaczenie dla wywozu dóbr kultury poza obszar celny UE oraz legalizowania tego wywozu poprzez wydawanie pozwoleń mają przepisy rozporządzenia Rady (WE) nr 116/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. (rozporządzenie nr 116/2009)⁶⁹. Celem rozporządzenia nr 116/2009 jest sprawowanie jednolitej kontroli wywozu dóbr kultury na zewnętrznych granicach Wspólnoty. Instrumentem tej kontroli jest wymóg uzyskania pozwolenia na wywóz dóbr kultury poza obszar celny UE. Pozwolenie zachowuje ważność na terenie całej Wspólnoty.

Zgodnie z art. 2 ust. 2 rozporządzenia nr 116/2009 pozwolenie wydaje się na wniosek zainteresowanej osoby. Organem właściwym do wydania pozwolenia jest organ państwa członkowskiego, na którego terytorium znajduje się dobro kultury (pkt a), albo organ państwa członkowskiego, na którego terytorium dobro kultury znalazło się w następstwie zgodnego z prawem przywozu na stałe z *innego państwa członkowskiego lub z kraju trzeciego bądź ponownego przywozu z kraju trzeciego po zgodnej z prawem wysyłce z państwa członkowskiego do tego kraju* (pkt b). Państwo członkowskie uprawnione jest zatem do wydania pozwolenia na wywóz poza obszar celny Wspólnoty wyłącznie w sytuacji, gdy państwo członkowskie, z którego dane dobro kultury pochodzi, wydało pozwolenie na jego stały wywóz za granicę.

W załączniku I do rozporządzenia nr 116/2009 określono 14 kategorii dóbr kultury objętych ochroną i wymagających uzyskania pozwolenia z uwagi na ich wiek i znaczenie oraz w przypadku części z nich także ze względu na wartość pieniężną. Zaznaczyć należy, że ww. rozporządzenie nie wprowadza ograniczeń w zakresie stosowania przepisów krajowych, uznawanych za nadrzędne, w sytuacji gdy wywóz odbywa się w ramach granic celnych Wspólnoty lub

⁶⁶ Dz.U. Nr 78, poz. 483.

⁶⁷ T.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1444.

⁶⁸ K. Zeidler, *Prawo ochrony dziedzictwa kultury jako nowa gałąź prawna*, [w:] B. Gadecki i in., *Praktyczne aspekty zwalczania przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu*, Gdańsk 2019, s. 39.

⁶⁹ Dz.Urz.UE.L 2009, Nr 39.

gdy z przepisów krajowych wynikają większe ograniczenia dotyczące wywozu dóbr kultury poza obszar celny Wspólnoty.

2. Rozporządzenie Komisji (UE) nr 1081/2012 z dnia 9 listopada 2012 r. do celów rozporządzenia Rady (WE) nr 116/2009 w sprawie wywozu dóbr kultury

Aktem wykonawczym do ww. rozporządzenia jest rozporządzenie Komisji (UE) nr 1081/2012 z dnia 9 listopada 2012 r. (rozporządzenie nr 1081/2012)⁷⁰.

Rozporządzenie nr 1081/2012 wprowadza trzy rodzaje pozwoleń na wywóz dóbr kultury, wydawanych oraz stosowanych zgodnie z rozporządzeniem nr 116/2009:

- pozwolenie standardowe, stosowane do każdego wywozu podlegającego rozporządzeniu nr 116/2009 (odpowiednik jednorazowego pozwolenia na czasowy i stały wywóz zabytku za granicę);
- szczególne pozwolenie otwarte, wydawane dla dóbr kultury, które podlegają czasowemu, powtarzającemu się wywozowi z UE, dokonywanemu przez osobę fizyczną lub organizację w celu użytkowania lub wystawienia w państwie trzecim (odpowiednik wielokrotnego pozwolenia indywidualnego na czasowy wywóz);
- ogólne pozwolenie otwarte, które dotyczy dóbr kultury należących do stałych zbiorów muzeów lub innych instytucji, wywożonych czasowo, wielokrotnie przez muzea lub inne instytucje w celach wystawienniczych (odpowiednik wielokrotnego pozwolenia ogólnego na czasowy wywóz zabytku za granicę).

Właściwość rzeczowa wojewódzkiego konserwatora zabytków oraz Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w zakresie wydawania ww. pozwoleń pozostaje tożsama do kompetencji wynikających z przepisów u.o.z.o.z. Pozwolenia na stały wywóz wydaje Minister, na formularzu pozwolenia standardowego, a pozwolenia czasowe – wojewódzki konserwator zabytków, na formularzach pozwolenia standardowego, szczególnego pozwolenia otwartego lub ogólnego pozwolenia otwartego.

Pozwolenie standardowe

Wzór formularza, na którym wydaje się pozwolenie standardowe, określa załącznik nr I rozporządzenia

nr 1081/2012. Formularz pozwolenia standardowego składa się z 3 arkuszy: pierwszy stanowi wniosek zatrzymywany przez organ wydający pozwolenie, drugi to pozwolenie wydawane wnioskodawcy, a trzeci stanowi pozwolenie zwracane przez urząd celny organowi, który je wydał. Sposób i zasady wypełniania arkuszy opisano w treści rozporządzenia. Wnioskodawca wypełnia arkusz I w polach nr: 1, 3, 6-21, 24 oraz, jeżeli jest to konieczne, pole nr 25 i pozostałe arkusze z wyjątkiem pola lub pól, na których uprzednie zadrukowanie zezwolono. Formularz składany jest do organu właściwego do wydania pozwolenia. Zgodnie z art. 6 ust. 2 rozporządzenia nr 1081/2012 do wniosku dołącza się dokumentację zapewniającą istotne informacje dotyczące dobra kultury oraz jego statusu prawnego w chwili sporządzania wniosku, w postaci wszelkich dokumentów towarzyszących (faktury, ekspertyzy itd.), a także fotografię o wymiarach co najmniej 8 × 12 cm. Ponadto organ prowadzący postępowanie w sprawie wydania pozwolenia na wywóz, zgodnie z art. 6 ust. 3, może wezwać wnioskodawcę do okazania wywożonego dobra kultury. Wszelkie koszty związane z obowiązkiem przedstawienia ww. dokumentacji oraz okazania zabytku do oględzin ponosi wnioskodawca (art. 6 ust. 4).

Po przyznaniu pozwolenia na wywóz arkusz pierwszy (wniosek) jest zatrzymywany przez organ wydający pozwolenie, a pozostałe arkusze zwraca się wnioskodawcy. Pozwolenie na wywóz (arkusze nr 2 i 3) przedstawiane jest wraz ze zgłoszeniem celnym wywozowym we właściwym do przyjęcia zgłoszenia urzędzie celnym. Zgodnie bowiem z art. 269 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 952/2013 z dnia 9 października 2013 r. ustanawiającego Unijny Kodeks Celny (UKC) towary unijne, które mają zostać wyprowadzone poza obszar celny Unii, zostają objęte procedurą wywozu. Zgodnie z art. 158 UKC wszystkie towary, które mają być objęte procedurą celną, z wyjątkiem procedury wolnego obszaru celnego, obejmuje się zgłoszeniem celnym właściwym dla danej procedury. Towary unijne zgłoszone do wywozu podlegają dozorowi celnemu od chwili przyjęcia zgłoszenia do czasu wyprowadzenia ich z obszaru celnego Unii lub do czasu unieważnienia zgłoszenia celnego.

Urząd celny wypełnia pola nr 23 i 26 w obu arkuszach, które następnie zwraca wnioskodawcy (arkusz nr 2) i organowi wydającemu pozwolenie (arkusz nr 3).

⁷⁰ Dz.Urz.U.E.L Nr 93, s. 86.

Pozwolenie jest ważne 12 miesięcy, licząc od daty wydania (art. 9 ust. 1 rozporządzenia nr 1081/2012). Jeśli wnioskodawca nie wywiezie zabytku w terminie ważności pozwolenia, zobowiązany jest, zgodnie z art. 9 ust. 3, zwrócić organowi arkusze będące w jego posiadaniu. W przypadku wniosku o czasowy wywóz wojewódzki konserwator zabytków może określić termin, w ramach którego dobra kultury muszą być powrotnie przywiezione do wydającego pozwolenie państwa członkowskiego (art. 9 ust. 2).

Szczególne pozwolenie otwarte

Wzór formularza szczególnego pozwolenia otwartego określono w załączniku nr II. Formularz składa się z dwóch arkuszy: pozwolenia zatrzymywanego przez organ oraz pozwolenia wydawanego wnioskodawcy.

Szczególne pozwolenie otwarte może być wydawane dla niektórych dóbr kultury, czasowo wywożonych z UE w celach użytkowych lub wystawienniczych. Dobro kultury musi być własnością bądź znajdować się w posiadaniu konkretnej osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej, która użytkuje albo wystawia to dobro kultury. Warunkiem wydania pozwolenia jest gwarancja ze strony wnioskodawcy, że dobro kultury zostanie zwrócone

w nienaruszonym stanie do UE oraz że ma cechy umożliwiające jego identyfikację w momencie dokonywania wywozu czasowego.

Zgodnie z art. 11 pozwolenie przedstawia się w urzędzie celnym wraz z pisemnym zgłoszeniem wywozowym lub w innych przypadkach w celu okazania na żądanie wraz z dobrami kultury w razie ich kontroli.

Pozwolenie zachowuje ważność przez okres nie dłuższy niż 5 lat.

Ogólne pozwolenie otwarte

Wzór formularza ogólnego pozwolenia otwartego określono w załączniku nr III. Formularz składa się z dwóch arkuszy: pozwolenia zachowywanego przez organ oraz pozwolenia wydawanego wnioskodawcy.

Ogólne pozwolenie otwarte, zgodnie z art. 13 rozporządzenia, obejmuje każdy czasowy wywóz w celach wystawienniczych dóbr kultury, które tworzą część stałej kolekcji muzeum lub innej instytucji. Warunkiem wydania pozwolenia jest gwarancja ze strony wnioskodawcy, że dobro kultury zostanie zwrócone w nienaruszonym stanie do UE. Pozwolenie zachowuje ważność przez okres nie dłuższy niż 5 lat.

WYKAZ SKRÓTÓW

dekret z 1918 r. – dekret Rady Regencyjnej o opiece nad zabytkami sztuki i kultury z dnia 31 października 1918 r. (Dz.U. Nr 16, poz. 36).

dekret z 1946 r. – dekret o rejestracji i zakazie wywozu dzieł sztuki plastycznej oraz przedmiotów o wartości artystycznej, historycznej lub kulturalnej z dnia 1 marca 1946 r. (Dz.U. Nr 14, poz. 99).

k.p.a. – ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 256).

projekt zmiany u.o.z.o.z. – projekt zmiany ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (nr w wykazie prac Rządowego Centrum Legislacji: UD 247).

rozporządzenie z 1928 r. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 marca 1928 roku o opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 29, poz. 265).

rozporządzenie z 1965 r. – rozporządzenie wykonawcze z dnia 30 czerwca 1965 r. (Dz.U. Nr 31, poz. 206).

rozporządzenie nr 116/2009 – rozporządzenie Rady (WE) nr 116/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie wywozu dóbr kultury (Dz.Ur.UE.L 2009, Nr 39).

rozporządzenie wywozowe – rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie wywozu zabytków za granicę z dnia 18 kwietnia 2011 r. (Dz.U. nr 89, poz. 510).

TFUE – Traktat z 25 marca 1957 r. o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz.Ur.UE.C 326).

UKC – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 952/2013 z dnia 9 października 2013 r. ustanawiające Unijny Kodeks Celny.

ustawa o bibliotekach – ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1479).

ustawa o muzeach – ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 902).

u.o.d.k. – ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (t.j. Dz.U. Nr 98, poz. 1150).

u.o.z.o.z. - ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568; Dz.U. Nr 75, poz. 474; Dz.U. z 2016 r., poz. 1330; t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 685).

ustawa o restytucji – ustawa z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (Dz.U. z 2017 r., poz. 1086; t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1591).

WYKAZ LITERATURY

- Gadecki B., *Prawnokarna ochrona dziedzictwa kulturowego*, [w:] M. Trzciniński (red.), *Praktyczne aspekty zwalczania przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu*, Gdańsk 2019.
- Ginter A., Michalak A., *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Golat R., *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Komentarz*, Kraków 2004.
- Gwardzińska Ż., *Udział organizacji społecznej w procedurze cofnięcia pozwolenia na czasowy wywóz zabytków*, „Santander Art and Culture Law Review” 2016, Nr 1.
- Jakubowski A., *Utracone dobra kultury a etyczne reguły rynku sztuki w Unii Europejskiej*, [w:] R. Pasieczny (red.), „Cenne, Bezcenne, Utracone” 2019, Nr 3(96)-4(97).
- Jakubowski O., *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego nielegalnym wywozem w dobie otwartych granic strefy Schengen*, [w:] L. Ramskjaer i in. (red.), *Stop przestępczości przeciwko dziedzictwu. Dobre praktyki i rekomendacje*, Warszawa 2011.
- Kowalski W., *Problematyka prawna obrotu dobrami kultury*, [w:] W. Kowalski, K. Zalasieńska (red.), *Rynek sztuki. Aspekty prawne*, Warszawa 2011.
- Mazur A., *Ograniczenia wywozu zabytków ruchomych w prawie polskim i czeskim*, „Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ Nauki Społeczne” 2017, Nr 17 (2), s. 161-176.
- Niedźwiedz M., *Obrót dobrami kultury w Unii Europejskiej – konsekwencje dla Polski*, „Kultura Współczesna” 2004, Nr 2 (40), s. 120-139.
- Paczuski W., *Handel dziełami sztuki w Unii Europejskiej*, Zakamycze 2005.
- Sierzputowski B., *Przeciwdziałanie nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę w prawie polskim – uwagi de lege lata i de lege ferenda*, [w:] M. Różański (red.), *KPP Monografie. Ochrona dóbr kultury w rozwoju historycznym*, Olsztyn 2017.
- Skaldawska A., Gawronski P., *Zabytki na granicy. Działania Służby Celnej w ujawnianiu nielegalnie przewożonych zabytków*, „Cenne, Bezcenne, Utracone” 2015, Nr 1-2 (82-83).
- Stec P., *Dyrektywa 93/7/EWG z perspektywy dwóch dekad funkcjonowania*, „Santander Art and Culture Law Review” 2015, Nr 1.
- Szubiakowski M., *Pełnomocnictwo do podpisywania deklaracji*, „Monitor Podatkowy” 2007, Nr 3.
- Zalasieńska K., *Konwencja UNESCO z roku 1970*, „Cenne, Bezcenne, Utracone” 2015, Nr 1-2 (82-83).
- Zalasieńska K., *Nowe zjawiska w zakresie kontroli wywozu zabytków za granicę – wybrane zagadnienia*, Warszawskie Seminarium Aksjologii Administracji, t. IV, 2015.
- Zalasieńska K., *Przeciwdziałanie nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury – wybrane uwagi w związku z wdrożeniem Konwencji UNESCO z 1970 roku w Polsce*, „Santander Art and Culture Law Review” 2015, Nr 1.
- Zalasieńska K., Zeidler K., *Wykład prawa ochrony zabytków*, Warszawa–Gdańsk 2015.
- Zalasieńska K., *Wywóz zabytków za granicę* [w:] K. Zalasieńska, K. Zeidler, *Wykład prawa ochrony zabytków*, Warszawa–Gdańsk 2015.
- Zalasieńska K., *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Zeidler K., *Prawo ochrony dziedzictwa kultury jako nowa gałąź prawna*, [w:] B. Gadecki i in., *Praktyczne aspekty zwalczania przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu*, Gdańsk 2019.

ŹRÓDŁA PRAWA

- Dekret Rady Regencyjnej z dnia 31 października 1918 r. o opiece nad zabytkami sztuki i kultury (Dz.U. Nr 16, poz. 36).
- Dekret o rejestracji i zakazie wywozu dzieł sztuki plastycznej oraz przedmiotów o wartości artystycznej, historycznej lub kulturalnej z dnia 1 marca 1946 r. (Dz.U. Nr 14, poz. 99).
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483, ze zm.).
- Porozumienie z dnia 3 listopada 2004 r. pomiędzy Ministrem Finansów, Ministrem Kultury, Komendantem Głównym Policji i Komendantem Straży Granicznej w sprawie współdziałania w zwalczaniu nielegalnego wywozu za granicę lub przywozu z zagranicy zabytków (Dz.Ur. KGP Nr 21, poz. 135).
- Porozumienie z 7 lutego 2020 r. pomiędzy Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Szefem Krajowej Administracji Skarbowej, Komendantem Głównym Policji oraz Komendantem Głównym Straży Granicznej w sprawie współdziałania w zwalczaniu nielegalnego wywozu za granicę lub przywozu z zagranicy zabytków.
- Rozporządzenie z dnia 14 stycznia 1947 r. Ministra Kultury i Sztuki wydane w porozumieniu z Ministrem Administracji Publicznej oraz Ministrem Ziem Odzyskanych w sprawie rejestracji dzieł sztuki plastycznej oraz przedmiotów o wartości artystycznej, historycznej lub kulturalnej (Dz.U. Nr 34, poz. 155).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 marca 1928 roku o opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 29, poz. 265).
- Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 17 lipca 1928 r. o prowadzeniu rejestru zabytków (Dz.U. Nr 76, poz. 675).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku, potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 50, poz. 256).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. Nr 89, poz. 510).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 21 czerwca 2017 r. w sprawie pozwolenia na stały wywóz za granicę dobra kultury niebędącego zabytkiem (Dz.U. poz. 1236).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie pozwolenia na stały wywóz za granicę dobra kultury niebędącego zabytkiem, objętego zwrotem na terytorium państwa obcego (Dz.U. poz. 1590).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie pozwoleń na czasowy wywóz za granicę muzealiów, które nie stanowią zabytków oraz są wpisane do inwentarza muzealiów w muzeach będących instytucjami kultury (Dz.U. poz. 1693).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie pozwoleń na czasowy wywóz za granicę materiałów bibliotecznych wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego i niestanowiących zabytków (Dz.U. z 2017 r., poz. 1695).
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1479).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1444).
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 902).
- Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 164).
- Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (t.j. Dz.U. z 1999 r. Nr 98, poz. 1150).
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568; t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 710).
- Ustawa z dnia 16 listopada 2006 r. o opłacie skarbowej (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1546).
- Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 685).
- Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 735).
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2011 r. Nr 207, poz. 1230; t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 194).
- Ustawa z dnia 25 stycznia 1933 r. o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 10, poz. 62).

- Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 75, poz. 474).
- Ustawa z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r., poz. 1330).
- Ustawa z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (Dz.U. z 2017 r., poz. 1086; t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1591).
- Ustawa z dnia 16 grudnia 2016 r. o zasadach zarządzania mieniem państwowym (Dz.U. z 2020 r., poz. 735).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/60/UE z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie zwrotu dóbr kultury wyprowadzonych niezgodnie z prawem z terytorium państwa członkowskiego, zmieniająca rozporządzenie (UE) nr 1024/2012, wersja przekształcona, (Dz.Urz.UE.L 159 z 28.5.2014, s. 1, ze zm.).
- Dyrektywa Rady 93/7/EWG z dnia 15 marca 1993 r. w sprawie zwrotu dóbr kultury wyprowadzonych niezgodnie z prawem z terytorium państwa członkowskiego (Dz.Urz.WE.L 74 z 27.3.1993, s. 74).
- Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury, sporządzona w Paryżu dnia 17 listopada 1970 r. (Dz.U. z 1974 r. Nr 20, poz. 106).
- Konwencja UNIDROIT w sprawie skradzionych lub nielegalnie wywiezionych dóbr kultury, podpisana w Rzymie w dniu 24 czerwca 1995 r.
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 116/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie wywozu dóbr kultury (Dz.Urz.UE.L 39 z 10.2.2009, s. 1).
- Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 1081/2012 z dnia 9 listopada 2012 r. do celów rozporządzenia Rady (WE) nr 116/2009 w sprawie wywozu dóbr kultury (Dz.Urz.UE.L 324 z 22.11.2012, s. 1; sprostowanie Dz.Urz.UE.L 93 z 28.3.2014, s. 86).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2019/880 z dnia 17 kwietnia 2019 r. w sprawie wprowadzania i przywozu dóbr kultury (Dz.Urz.UE.L 151 z 7.6.2019, s. 1).
- Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) (wersja skonsolidowana: Dz.Urz.UE.C 326 z 26.10.2012, s. 47).